

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Dejan Hribar

**AZIJSKO-PACIFIŠKA REGIJA KOT NOVO SVETOVNO GEOPOLITIČNO
SREDIŠČE**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Dejan Hribar

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

**AZIJSKO-PACIFIŠKA REGIJA KOT NOVO SVETOVNO GEOPOLITIČNO
SREDIŠČE**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2011

AZIJSKO-PACIFIŠKA REGIJA KOT NOVO SVETOVNO GEOPOLITIČNO SREDIŠČE

POVZETEK

Tisto, kar je bilo Sredozemsko morje do konca 15. stoletja, je bila severnoatlantska regija do 20. stoletja – svetovno geopolitično središče. Vsi ključni gospodarski tokovi, politično-diplomatska aktivnost in vojaške sile so bile usmerjene v severnoatlantsko regijo. Magistrsko delo opisuje trend premikanja svetovnega geopolitičnega središča iz severnoatlantske regije v azijsko-pacifiško regijo. V severnoatlantski regiji ni več izrazitega nasprotnika, regija je varnostno konsolidirana ter gospodarsko najmočnejša na svetu. Na drugi strani Amerike pa je Kitajska začela krepiti svojo gospodarsko, vojaško in politično-diplomatsko vlogo v azijsko-pacifiški regiji in tako začela predstavljati grožnjo pacifiški regionalni varnosti in stabilnosti. Gospodarski, politično-diplomatski in vojaški trendi kažejo, da je azijsko-pacifiška regija na čelu s Kitajsko postala najbolj dinamična svetovna regija. Medtem ko imata Kitajska in ZDA jasno izoblikovane zunanjepolitične in geostrateške interese, jih Evropa šele oblikuje. Zaradi naraščajoče moči Kitajske v regiji in širši mednarodni skupnosti, ZDA nimajo časa čakati na Evropo, da postane močan globalni igralec in tako pomaga ohranjati svetovno geopolitično središče v severnoatlantski regiji. Največji pokazatelji geopolitičnega premika so tako ameriški kot drugi svetovni gospodarski, politično-diplomatski in vojaški kazalci, ki so vedno bolj usmerjeni v azijsko-pacifiško regijo.

Ključne besede: realizem, geopolitika, premik, regija, moč

ASIA-PACIFIC REGION AS A NEW WORLD GEOPOLITICAL CENTER

SUMMARY

What the Mediterranean was until the end of the 15th century, the Northatlantic region was in the 20th century – the world geopolitical center. All key economic, political-diplomatic activities and military strategy were concentrated in this region. This MA thesis describes the trend of shifting of global geopolitical center from the Northatlantic to the Asia-Pacific region. The enemy in the Northatlantic region has disappeared, security in the region is consolidated and the region is economically the most powerful one. On the other side of the US, China has started increasing its role in the Asia-Pacific region and thus posing a threat to regional security and stability. Economic, political-diplomatic and military trends show that the Asia-Pacific region, led by China, has become the most dynamic region of the world. While the foreign policy and geostrategic interests of China and the US are well defined, Europe is only in a phase of shaping them. Because of the growing power of China in the region and the international community, the US has no time to wait for Europe to become a strong global player and thus help maintain the global geopolitical center in the Northatlantic region. American and global economic, political-diplomatic and military indicators are the most tangible proof this trend of geopolitical shift.

Key words: realism, geopolitics, shift, region, power

KAZALO

1 Metodološki del naloge	6
1.1 Opredelitev izbrane teme.....	6
1.2 Tezi	8
1.3 Struktura naloge in metodologija.....	8
1.4 Omejitve naloge	9
2 Opredelitev temeljnih pojmov	10
3 Teoretski okvir	13
3.1 Teorija realizma	13
3.2 Geopolitika	22
4 Svetovna politika na prelomu tisočletja	29
5 Ekonomski trendi.....	32
5.1 Blagovna menjava	34
5.2 Tuje neposredne investicije.....	38
6 Vojaško-strateški trendi	43
7 Politično-diplomatski trendi	51
8 Sklep	57
8.1 Pravilnost tez	59
9 Literatura	61
Priloga: Grafični prikaz z linearno trendno črto izdatkov za vojsko v odstotkih BDP.....	71

1 Metodološki del naloge

1.1 Opredelitev izbrane teme

Države so si skozi zgodovino vedno znova prizadevale postati najmočnejše v svojem okolju, ali biti vsaj *primus inter pares* (prvi med enakimi). Država je živ organizem, saj se v njej nenehno dogajajo spremembe – spreminja se politična ureditev, vlada, interesi itn. Ker je osnovna enota mednarodnega sistema država, se tudi mednarodni sistem nenehno spreminja; kot trdi Gilpin (1995, 11), se na področju meddržavnih odnosov vedno dogajajo spremembe. Te spremembe pa imajo lahko za posledico systemske spremembe, ali celo spremembe mednarodnega sistema. Kissinger (1994, 17) je namreč dejal, da se dozdeva, da se v vsakem stoletju pojavi država z močjo, voljo ter intelektualnim in moralnim zagonom, ki oblikuje celotni mednarodni sistem v skladu njenimi vrednotami. Gilpin (1995, 36) z drugimi besedami pravi, da v vsakem mednarodnem sistemu prevladujoči akterji uveljavljajo svoje pravice in narekujejo zakone šibkejšim akterjem z namenom ohranjati svoje lastne interese.

V zgodovini so bile države, ki so imele dovolj razvite gospodarske, vojaške ter politično-diplomatske strukture, da so lahko oblikovale mednarodni sistem v skladu s svojimi interesi. Primeri to jasno dokazujejo: kitajsko cesarstvo je bilo pravi regionalni imperij na azijskih tleh; rimsko cesarstvo je bilo imperij na evropskih tleh; Združeno kraljestvo v 19. stoletju ali Združene države Amerike (ZDA) v 20. stoletju, ki sta bila oba svetovna hegemoni. Skladno z močjo države se je okoli nje oblikoval tudi prostor, ki ga je ta država nadzorovala ali pa ga imela v svoji interesni sferi. Tako so se oblikovale različne geopolitične regije, ki so imele v zgodovini različen pomen.

Do konca 15. stoletja se je izoblikoval svetovni center (gospodarske, vojaške in politično-diplomatske) moči, ki je bil geografsko omejen na Sredozemsko morje. Po odkritju Amerike (leta 1492), se je začel ta center moči premikati v severnoatlantsko regijo. Najpomembnejše trgovske poti niso več potekale po Sredozemskem morju, temveč so se premaknile na Atlantski ocean. Severnoatlantska regija je tako postala in vse do 21. stoletja ostala najpomembnejša geopolitična svetovna regija na čelu z ameriško-evropskimi odnosi.

Vendar kot ugotavlja Jentleson (2010, 346–72), se dinamika razporejanja svetovne moči seli v azijsko-pacifiško regijo, ki tako vse bolj postaja novo geopolitično središče svetovnega

gospodarskega, vojaškega in politično-diplomatskega dogajanja. Največjo zaslugo za preobrat na azijsko-pacifiško regijo pa ima Ljudska republika Kitajska (v nadaljevanju Kitajska), ki je, kot pravi Jentleson (*ibid.*), vstopila kot resni igralec v politiko velikih sil (ang. *great power politics*). Hkrati pa Kitajska jasno kaže željo po prevladi v Pacifiškem oceanu, na katerega je navezana že tisočletja, a so ji ga ZDA z njenim vzponom v 19. stoletju prevzele. Vse bolj postaja jasno, da Kitajska pridobiva moč, hkrati pa tudi voljo in velik moralni zagon, da bo v prihodnosti narekovala oblikovanje vsaj regionalnega, če ne tudi mednarodnega sistema skladno s svojimi interesi. To pa predvsem za ZDA pomeni, da se bo morala odločiti, kateri regiji posvetiti več pozornosti – severnoatlantski ali azijsko-pacifiški. Niblett (2010, 192) opozarja, da so ZDA postale zelo usmerjene na Pacifik, s poudarkom na vojaških in političnih premikih v zunanji politiki, medtem ko Evropa postaja le še najboljši zaveznik ZDA pri uresničevanju ameriških interesov.

To izkazujejo tudi dejanja zadnje ameriške administracije – nova ameriška zunanja sekretarka Hillary Rodham Clinton za svoj prvi obisk v tujino ni po naključju izbrala prav Kitajske. Ameriška vojska ohranja svoje vojaške zmogljivosti v Pacifiškem oceanu oziroma jih postopoma seli (npr. podmornice in balistične rakete) iz Atlantskega oceana v Pacifiški ocean in tako krepi svoja geostrateška vojaška oporišča v azijsko-pacifiški regiji (predvsem Guam in Havaji). Vse bolj je opazen tudi ekonomski premik v smeri nove svetovne gospodarske velesile (Kitajske), na katerega opozarja poročilo o svetovnih investicijah (2010, 3–4)¹.

Vsi ti trendi nakazujejo, da se svetovni geopolitični center v 21. stoletju premika v azijsko-pacifiško regijo z ameriško-kitajskimi odnosi na čelu oziroma kot pravita Philip in Pons (2009, 2), t. i. *Chimerica* (neologizem dveh angleških besed: *China* – Kitajska in *America* – Amerika). Tisto, kar je v 20. stoletju predstavljal Atlantski ocean, bo morda v 21. stoletju predstavljal Pacifiški ocean. Morda se uresničuje tisto, kar je nekoč dejal Theodore Roosevelt (v Philip in Pons 2009, 2), da se bo o ameriški zgodovini odločalo na Pacifiškem oceanu proti Kitajski in ne na Atlantskem oceanu proti Evropi.²

¹ *World Investment Report 2010*. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf (11. februar 2011).

² »*Notre histoire sera déterminée par notre position sur le Pacifique face à la Chine plus que sur l'Atlantique face à l'Europe*«.

1.2 Tezi

Ekonomski, vojaški in politično-diplomatski trendi nakazujejo, da bo azijsko-pacifiška regija postala svetovno geopolitično središče 21. stoletja. Namen magistrskega dela je raziskati in sistematično osvetliti ekonomske, vojaško-strateške in politično-diplomatske kazalnike, ki nakazujejo trend premikanja geopolitičnega centra iz severnoatlantske v azijsko-pacifiško regijo. Kot orodje za razlago tega trenda bom uporabil teorijo realizma in geopolitike, saj pojasnjujeta predvsem pomen moči in državnega interesa v določenem geografskem prostoru, ki sta zelo prisotna elementa v zunanji politiki predvsem velikih sil. Poleg tega pa, kot pravita Baylis in Smith (2007, 206), lahko vzpon velikih držav (kot je to še posebej veljalo za ZDA – v 21. stoletju pa lahko to analogijo prenesem na Kitajsko) v veliki meri pojasnimo s teorijo realizma. Sam k temu dodajam, da je mogoče drugi velik del vzpona pojasniti s teorijo geopolitike, ki se v veliko segmentih prekriva s teorijo realizma. Pri tem bom izhajal iz koncepta, da je geopolitika nadaljevanje teorije realizma, s katero lahko pojasnujemo premike moči in vzpostavljamo nove odnose v mednarodni skupnosti.

Prva teza mojega magistrskega dela je: center ekonomske in vojaške moči ter politično-diplomatskih odnosov se premika iz severnoatlantske regije v azijsko-pacifiško regijo.

Druga teza mojega magistrskega dela je: realizem in geopolitika sta teoriji, s katerimi je moč ponazoriti in razložiti odnose med največjimi in najmočnejšimi državami v mednarodni skupnosti.

Cilji magistrskega dela so prikazati, ali realizem in geopolitika kot teoriji mednarodnih odnosov lahko razložita odnose med velikimi globalnimi akterji v 21. stoletju in ali ekonomski, vojaško-strateški in politično-diplomatski odnosi kažejo trend, da bo azijsko-pacifiška regija igrala enako vlogo v 21. stoletju kot jo je severnoatlantska regija v 20. stoletju oziroma s spodaj omenjeno metodologijo svoji tezi bodisi podkrepiti bodisi ošibiti.

1.3 Struktura naloge in metodologija

Magistrsko delo bo sestavljeno iz metodološkega dela, glavnega dela in sklepnega dela. V metodološkem delu bom predstavil relevantnost obravnavanega raziskovalnega vprašanja, namen, cilje, hipotezo, metodologijo, strukturo in omejitve magistrskega dela. Glavni del bom

razdelil na tri poglavja. V prvem poglavju bom pisal o ekonomskih trendih v severnoatlantski regiji (med ZDA, Francijo, Veliko Britanijo in Nemčijo) ter v azijsko-pacifiški regiji (med ZDA, Kitajsko, Japonsko, Južno Korejo in Avstralijo). Pri ekonomski analizi bom analiziral tiste makroekonomske kazalce, ki so za državo najpomembnejši (blagovna menjava in tuje neposredne investicije). V drugem poglavju bom pisal o vojaških zmogljivostih in vojaški strategiji največjih akterjev v omenjenih regijah (Kitajska, ZDA in Evropska unija) ter kakšni so trendi na vojaško-strateškem področju vseh treh omenjenih akterjev. V tretjem poglavju bom pisal o trendih politično-diplomatskih odnosov v azijsko-pacifiški in severnoatlantski regiji. Pri tem se bom osredotočil in hkrati omejil na intenziteto diplomatskih srečanj na najvišji ravni (obiski predsednika ZDA v evropskih in azijskih državah) ter možnosti vključevanja največjih akterjev v multilateralne organizacije. V sklepnem delu bom podal ugotovitve in zaključke ter tako podkrepil ali ošibil zastavljeni tezi.

Za dosego cilja bom uporabil metode zbiranja, proučevanja in analiziranja primarnih in sekundarnih virov, kvalitativne metode, analizo ekonomske in vojaške statistike ter analizo diplomatskih obiskov ameriških predsednikov v evropskih in azijsko-pacifiških državah.

1.4 Omejitve naloge

Vsebino proučevanja v magistrskem delu bom geografsko omejil. Pod pojmom azijsko-pacifiška regija bom razumel države od Nove Zelandije do Severne Koreje. Znotraj te regije pa se bom posebej osredotočil na Kitajsko, Japonsko, Južno Korejo in Avstralijo. Pod pojmom severnoatlantska regija, ki zajema države severne Amerike in Evrope, bom razumel države ZDA in Evropske unije, pri čemer se bom pri Evropski uniji osredotočil na Francijo, Veliko Britanijo in Nemčijo. Pri severni Ameriki pa se bom osredotočil le na ZDA (in ne tudi na Kanado).

2 Opredelitev temeljnih pojmov

Skozi magistrsko delo se bodo vedno znova pojavljali posamezni pojmi, ki zahtevajo dodatno pojasnitev oziroma opredelitev. To so regija, premik, severnoatlantska regija in azijsko-pacifiška regija.

Regija je zelo širok pojem, ki nima enotne definicije oziroma je definicija odvisna od konteksta, v katerem pojem uporabimo. S pojmom regija navadno imenujemo specifično geografsko območje, ki ga povezujejo določene podobnosti (politične, ekonomske, socio-kulturne, geografske ipd.). Bučar (1993, 40–1) regijo na kratko definira kot prostorsko omejen pojav, ki je prilagojena posamezni stroki, zato dobimo geografske, ekonomske, geopolitične idr. regije. Cohen (2003, 40) pod pojmom regija razume geografsko, politično, kulturno in vojaško soseščino (ang. *contiguity*), ki jo po možnosti povezujejo še zgodovinske migracije in mešanje prebivalcev ter skupna zgodovina narodnega nastanka. Ricq (v Bojinović-Fenko 2010, 50) regijo opredeli kot območje in soodvisnost človeške skupine; prostor pa je lahko geografski, ekonomski, politični ali družbeni. Hettne, Inotai in Sunken (1999, 9) regijo vidijo kot politični subjekt z lastno identiteto. Evans in Newnham (1998, 472) pravita, da je za opredelitev regije pomembna geografska bližina (ang. *physical contiguity*). Podobno pravi Bojinović-Fenko (2010, 52), in sicer, da je za opredelitev regije pomembna fizična bližina. Kar je še pomembneje je, da so države v regiji z njihovimi sosedami povezane z ekonomskimi in varnostnimi zadevami (*ibid.*). Države, ki torej pripadajo določeni regiji, skušajo to etablirano regijo ohranjati in jo dalje razvijati. Regije imajo tudi določene splošne značilnosti. Storper (1997, 48–50) pravi, da so regije pragmatična področja namernih človekovih aktivnosti, zato se le-te razlikujejo po moči in pomembnosti. In prav zaradi teh dveh lastnosti se regije spreminjajo oziroma pridobivajo ali izgubljajo svoj pomen. Kot pravi Bojinović-Fenko (2010, 49) »regije izginjajo in se znova pojavljajo kot posledica sprememb s strani različnih ekonomskih, političnih in kulturnih dejavnikov /.../«.

Ker regija nima enotne definicije oziroma je definicija odvisna, kot pravi Fr. Massart-Pierardom (v Bučar 1993, 42), od avtorja, bom severnoatlantsko in azijsko-pacifiško regijo definiral v skladu s kontekstom magistrskega dela.

Severnoatlantska regija v strokovni literaturi nima enotne definicije. Za definicijo severnoatlantske regije lahko vzamemo bodisi države članice zveze NATO (*Northatlantic Treaty Organization – Severnoatlantska zveza*)³, bodisi države Severne Amerike in Evrope ali Evropske unije oziroma tiste države, ki se geografsko stikajo z Atlantskim oceanom. V magistrskem delu bom pod pojmom severnoatlantska regija razumel države članice Evropske unije in ZDA, pri čemer se bom pri evropskih državah posebej osredotočil le na Francijo, Nemčijo in Veliko Britanijo. Na te države se bom osredotočil, ker tako v gospodarskem, vojaškem in politično-diplomatskem pomenu predstavljajo tri najmočnejše evropske države.

Azijsko-pacifiška regija je zelo širok in relativno nov geografski pojem, ki ga lahko razdelimo na več sub-regij (vzhodno-azijska regija, južno-azijska regija, jugovzhodna Azija idr.). Nov zato, ker se je kot geopolitični pojem začel oblikovati šele v začetku 20. stoletja v nasprotju s severnoatlantsko regijo, ki se je začela oblikovati z odkritjem Kolumbove Amerike. Posledica tega je tudi odsotnost enotne definicije. Cohen (2003, 273) kot azijsko-pacifiško regijo razume prostor, ki se razteza od Južne Koreje, Japonske, Tajvana, preko Filipinov, Singapurja, Malezije, Tajske, Indonezije, Vzhodnega Timorja, Papue Nove Gvineje do Avstralije in Nove Zelandije. Središče azijsko-pacifiške regije pa je Kitajska (enako kot pri transatlantski regiji ZDA). Za azijsko-pacifiško območje je glavna značilnost 'morskost' (ang. *maritimity*), kot to značilnost poimenuje Cohen (*ibid.*). Ameriško pacifiško vojaško poveljstvo (*US Pacific Command*)⁴ azijsko-pacifiško regijo vidi kot dosti širšo geografsko enoto, ki zajema naslednje države: Avstralijo, Bangladeš, Butan, Brunej, Burmo, Kambodžo, Kitajsko, Fidži, Indijo, Indonezijo, Japonsko, Kiribate, Laos, Malezijo, Maldive, Maršalove otoke, Mikronezijo, Mongolijo, Nauru, Nepal, Novo Zelandijo, Severno Korejo, Palau, Papuo Novo Gvinejo, Filipine, Samoo, Singapur, Salomonove otoke, Južno Korejo, Šri Lanko, Tajsko, Vzhodni Timor, Tongo, Tuvalu, Vanutau in Vietnam. Azijsko-pacifiško regijo v celoti predstavljajo tudi gospodarske članice APEC (*Asia Pacific Economic Cooperation - Skupina za azijsko-pacifiško gospodarsko sodelovanje*)⁵. Ker regija kot takšna po vseh klasifikacijah predstavlja preveliko enoto za preučevanje, se bom v magistrskem delu osredotočil na

³ Albanija, Belgija, Bolgarija, Kanada, Hrvaška, Češka, Danska, Estonija, Francija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Islandija, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Turčija, Velika Britanija in ZDA.

⁴ *US Pacific Command*. Dostopno prek: http://www.pacom.mil/web/site_pages/uspacom/regional%20map.shtml (13. januar 2011).

⁵ Gospodarstva APEC so: Avstralija, Brunej, Kanada, Čile, Kitajska, Indonezija, Japonska, Južna Koreja, Malezija, Mehika, Nova Zelandija, Papua Nova Gvineja, Peru, Filipini, Rusija, Singapur, Tajvan, Tajska, ZDA in Vietnam. Vir: *Asia-Pacific Economic Cooperation*. Dostopno prek: <http://www.apec.org/en/About-Us/About-APEC/Member-Economies.aspx> (13. januar 2011).

Kitajsko, Japonsko, Avstralijo in Južno Korejo. Izbrane države bom obravnaval iz naslednjih razlogov: Kitajska je največja nova vzhajajoča svetovna velesila, Japonska je najtrdnejša ameriška gospodarska in vojaška zaveznica na Pacifiku, Avstralija predstavlja največjega političnega ameriškega zaveznika, Južna Koreja pa je geostrateško pomembna država tako v Pacifiku (saj imajo ZDA svoja vojaška oporišča locirana tudi v Južni Koreji), kot še posebej na korejskem polotoku, hkrati pa je tesna zaveznica ZDA (kar se kaže predvsem pri ohranjanju varnosti in stabilnosti korejskega polotoka).

Beseda premik (ang. *shift*) je največkrat uporabljena beseda za ponazoritev določene systemske spremembe (ekonomske, demografske, politične, vojaške idr.). Premik je tudi zelo velikokrat uporabljena beseda v kontekstu spremembe mednarodne politike oziroma tokov aktivnosti mednarodnih odnosov. *Shift* kot premik se navezuje in uporablja v kontekstu premika oziroma prerazporeditve moči (Hobson 2000, 35), geopolitičnega premika iz ene regije v drugo regijo (Jentleson 2010, 386 in Brzezinski 1997, 151) oziroma na politični sistem kot premik državnih interesov in moč (Gilpin 1995, 10). Zato bom v magistrskem delu tudi sam uporabljal besedo premik, saj zajema vse proučevane vidike.

3 Teoretski okvir

3.1 Teorija realizma

Marca 1992 je iz Pentagona ponesreči v javnost prišel zaupen dokument, ki je govoril o prihodnosti ZDA in njenem položaju v mednarodnih odnosih. V njem so jasno zapisani cilji ameriške zunanje politike, ki jim morajo slediti po koncu hladne vojne (naštel bom nekaj ključnih za moje magistrsko delo): ostati največja svetovna velesila, preprečiti državam v kateri koli regiji, da postanejo velesila (s posebnim poudarkom na Zahodni Evropi in Vzhodni Aziji), ohraniti življenjsko pomembne odnose z Evropo (in poskrbeti, da se bodo njene vojaške zmogljivosti razvijale znotraj okvira NATO) ter biti najmočnejša vojaška sila na Pacifiku (Tyler 1992). Ta dokument jasno kaže, kako močno so bili prisotni v tistem času elementi realizma v ameriški zunanji politiki, čeprav je prav hladna vojna precej zamajala njegove temelje.

Ideja, da je človek sebična žival, ki skrbi in uresničuje predvsem svoje interese, četudi na škodo drugih, se je postopoma selila iz ravni posameznika na raven države. Machiavelli je morda še najbolje opisal ta prehod od posameznika k državi. Posamezniki (ljudstvo) so eden treh ključnih konstitutivnih elementov vsake države, zato je tudi obnašanje države sebično oziroma egoistično. Teorija realizma je svoj vrhunec doživela v 20. stoletju, obe svetovni vojni in hladna vojna pa so bile zgolj potrditev pravilnosti realističnih tez. Teorijo je precej ošibil miren konec hladne vojne, vendar so bistveni osnovni elementi realizma aktualni tudi v 21. stoletju – to so moč, ravnotežje moči, suverenost in nacionalni interes. O teh značilnostih države je govoril in pisal že Tukidid v 5. stoletju pr. n. š. Temelj teorije realizma pa je Westfalska pogodba (podpisana leta 1648), ki je bila, kot pravi Gaiser (2010, 16–17), osnova za rojstvo sodobnega državnega koncepta. Značilnosti teorije realizma pa se velikokrat označujejo celo za brezčasne in univerzalne.

Razdelek o realizmu bom začel z ugotovitvami Tilla (2009, 1), ki pravi, da lahko države na svetu razdelimo v tri kategorije:

1. Predmoderne (ang. *pre-modern*), za katere je značilna primarno agrikulturna dejavnost, ekonomska neodvisnost in neinvestiranje v znanost (npr. nekateri deli Afrike).

2. Moderne (ang. *modern*), za katere sta značilni masovna proizvodnja in učinkovita samopodoba države. Mednarodne odnose oblikujejo na podlagi elementov realizma, saj si prizadevajo za moč, vpliv in ozemlje (večina držav azijsko-pacifiške regije).
3. Postmoderne (ang. *post-modern*), za katere je značilna sodobna informacijska tehnologija, vzajemna odvisnost in za sodelovanje odprti politični sistemi (Severna Amerika ter Zahodna in Severna Evropa).

To so razlogi, zaradi katerih bo teorija realizma še dolgo živa in bo to ena osrednjih zunanjepolitičnih usmeritev držav – vse do takrat, ko bodo po tej logiki vse države v mednarodni skupnosti postale postmoderne. V tej luči je potrebno razumeti in razlagati obnašanje držav v zunanji politiki. Četudi je država postmoderna, se mora v mednarodnih odnosih do modernih držav obnašati kot moderna država, saj ji moderne države predstavljajo največji izziv na vseh področjih (tako na ekonomskem, vojaškem, varnostnem, kot ne nazadnje tudi politično-diplomatskem). V praksi se to odraža na primeru ZDA, Evropske unije in tudi Japonske kot treh primerov postmodernih družb, ki se borijo za ohranitev svojega položaja v mednarodni skupnosti nasproti vzhajajočim novim velesilam kot so Rusija, Indija, Brazilija in še najbolj Kitajska. In prav moderne države se za dosego svojih ciljev večkrat ne držijo mednarodnih norm, ki veljajo v mednarodni skupnosti. Rusija in Kitajska se kot dve največji moderni državi zelo selektivno držita pravil in norm mednarodnega sistema, kar jima omogoča razvoj v smeri novih svetovnih velesil. Če torej moderne države gradijo zunanje odnose na t. i. *realpolitik*, se morajo postmoderne države temu primerno odzvati – na način *realpolitik*.

Po koncu hladne vojne se je teorija realizma znašla v veliki krizi, saj ni bila več edina teorija, ki je lahko razložila delovanje različnih akterjev v mednarodni skupnosti. S pojavom vse več mednarodnih institucij in organizacij, mednarodnih korporacij in drugih naddržavnih in nedržavnih akterjev, so se odnosi med državami začeli razlagati po drugih teorijah, ki imajo za izhodišče vedno tesneje povezano in soodvisno mednarodno skupnost. Vendar je kljub vedno tesnejšemu mednarodnemu sodelovanju in povezovanju globalnih akterjev država še vedno primarna enota, na kateri je zgrajen celoten mednarodni sistem. Dodds (2007, 59) trdi, da se kljub večji soodvisnosti v mednarodni skupnosti miselnost oblikovanja politike ni spremenila – moč in boj za prevlado ostajata ključni prvini zunanje politike vsake države mednarodne skupnosti. Članice vseh največjih svetovnih in regionalnih organizacij so države

(npr. Organizacija združenih narodov (OZN), Svetovna banka, Evropska unija, Šanghajska organizacija, Organizacija držav jugovzhodne Azije (ASEAN – *Association of Southeast Nations*), Organizacija islamske konference idr.). Vendar se države ne združujejo zaradi želje po sodelovanju, temveč zaradi krepitev svoje moči in pozicije v regiji ali svetu ter uresničevanja svojih lastnih interesov. In mednarodne institucije za države niso nič drugega kot zrcalo držav in obstoječih interesov (Gaiser 2010, 17–18). Velik pokazatelj tega je sestava in delovanje Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov. Stalni sedež v Varnostnem svetu OZN tem državam (ZDA, Kitajska, Rusija, Velika Britanija in Francija) potrjuje njihovo moč v mednarodni skupnosti. In prav delovanje Varnostnega sveta odraža moč posameznih držav in nedotakljivost nacionalnih interesov (npr. Rusija ne prizna neodvisnosti Kosova; Kitajska ne prizna neodvisnosti Tibeta idr.). Ker je država še vedno najvišja suverena enota v mednarodni skupnosti in tista pravna oseba, ki prevzema pravne obveznosti in dolžnosti, se odloča, da bo ali pa ne bo sodelovala v različnih integracijskih procesih, mednarodne organizacije in institucije ne bodo imele večjega vpliva na spreminjanje nacionalnih interesov, ki vodijo državo v zunanjepolitičnih zadevah. Vplivale bodo samo do tiste mere, ko se bo državam izplačalo biti del širše mednarodne skupine. Država je v vseh pogledih eden in edini nosilec suverenosti. In ravno suverenost (skupaj z ozemeljsko celovitostjo) je kategorija države, ki ji omogoča avtonomno se odločati o svojem ravnanju in delovanju tako v notranjih kot mednarodnih zadevah. Če država na svojem ozemlju ni suverena, potem ni država.

Temelji državne suverenosti segajo že v čas Augsburskega miru (1555), ko so si kralji izborili, da lahko na njihovi zemlji uveljavijo tisto vero, ki ji je pripadal tudi kralj (lat. *cuius regio, eius religio*). Westfalska pogodba pa je načelo ozemeljske celovitosti ter nevmešavanja in poseganja v notranje zadeve druge države še enkrat potrdila in utrdila pojem državne suverenosti za najbolj svet državni element. Myers (1999, 61) dodaja, da je Westfalska pogodba ustoličila še dve pomembni kategoriji – vladavino mednarodnega prava kot skupno strinjanje o določeni zadevi ter ravnotežje moči. Zadnja je še posebej pomembna v smislu, da v sistemu ne more nobena država postati hegemon. Kot nadaljuje Myers (*ibid.*) je Kitajska v tistem času poudarjala drugačen koncept, ki je temeljil predvsem na hierarhični ureditvi odnosov, ki so ga imeli za univerzalnega in edinega pravega. Po tej analogiji to pomeni, da lahko in mora svetu vladati samo ena država (hegemon), kajti v hierarhiji je vedno nekdo na vrhu piramide, nikoli dva. Evropsko-ameriški sistem se zato močno razlikuje od kitajskega. Kot lepo ponazori Myers (1999, 69), se Kitajska do zahodnih držav obnaša kot superiorna

država, veliki imperij in še večja civilizacija, medtem ko zahodne države Kitajsko silijo, da se obnaša kot suverena država, ki je v mednarodni skupnosti enakovredna.

Že omenjeno suverenost v teoriji delimo na notranjo in zunanjo suverenost držav. Notranja suverenost pomeni prevlado nad vsemi oblastmi znotraj določenega (državnega) ozemlja in prebivalci. Zunanja suverenost pa pomeni neodvisnost od zunanjih oblasti (Bull v Russett in Starr 1992, 131). Četudi država vstopi v katero koli mednarodno integracijo pomeni, da država svojo suverenost ohrani v polni meri – vse kar stori je, da suvereno prenese pravice in dolžnosti na integracijo (bodisi regionalno bodisi mednarodno), v katero se vključuje.

Države so zelo občutljive, če skuša tuja oblast poseči v notranje zadeve posamezne države. Enako občutljive so tudi v primeru, če notranji državni akter začne zahtevati suverenost. To dokazujejo številni različni primeri kršitve notranje in zunanje suverenosti: odcepitev Kosova je Srbija nemudoma razglasila za temeljno kršitev njene ozemeljske celovitosti in državne suverenosti; Ruska vlada vsak poskus Čečenov po zahtevi o neodvisnosti razglasi za kršenje državne suverenosti; Kitajska vsak upor Tibetancev in zahtevo po neodvisnosti razglasi za kršitev kitajske suverenosti; skupno operacijo ZDA, Rusije in NATA v Afganistanu je afganistanski predsednik nemudoma označil za kršitev afganistanske suverenosti; Severna Koreja kategorično ponavlja, da se bo na vsak poskus kršitve njene državne suverenosti odzvala z vsemi razpoložljivimi vojaškimi sredstvi. Zunanja suverenost v praksi pomeni, da ne obstaja nobene oblasti, ki bi državi narekovala, kako mora ravnati. In kot pravita Russett in Starr (1992, 131), je to bistvo anarhičnega mednarodnega sistema. Za mednarodno skupnost torej velja posebej poudariti, da je to anarhičen sistem, saj nima najvišje centralizirane oblasti – država je najvišja suverena oblast. S pojmom suverenosti je neposredno povezan pojem ozemlja.

Vsaka država lahko izvaja svojo suverenost le nad svojim ozemljem (vsakršno poseganje na ozemlje druge države se smatra kot kršenje državne suverenosti in ozemeljske celovitosti). Ozemlje je eden najpomembnejših konstitutivnih elementov države (poleg prebivalstva in vlade). Russett in Starr (1992, 132) kot odgovor tistim, ki pravijo, da države nimajo več prevladujočega vpliva v mednarodni skupnosti, odgovarjata, da ljudje še vedno živijo na točno določenem geografskem ozemlju, ki ga nadzira točno določena država. In vsakršna izguba državnega ozemlja se lahko konča z začetkom vojne (Goertz v Russett in Starr 1992,

132). Država pa mora za varovanje svoje ozemeljske celovitosti in državne suverenosti razpolagati s sredstvi moči oziroma sredstvi prisile.

Moč je v teoriji realizma osrednjega pomena. Vendar ne samo v teoriji, temveč tudi v praksi. Kot je dejal Morgenthau (1995, 102) je »mednarodna politika /.../ tako kot vse politike, boj za moč«. Gaiser (2010, 19) vidi moč kot najpomembnejšo lastnost države. Kot pravi »zamenjati moč moči z močjo prava /.../ ni le utopija, temveč retorični koncept znotraj mednarodnega konteksta, kjer prevladuje koncept suverenosti držav. Vseeno pa pravniki želijo pravila, ker je to edina pot, s katero se da ublažiti anarhijo mednarodnega sistema«. Če izhajamo iz Hobbesianske teorije o sebičnosti posameznika, ki se preslika na raven države, dobimo, kot pravita Dunne in Schmidt (v Baylis in Smith 2007, 206), tekmovalno naravo politike med državami, ki temelji na vseprisotnosti moči. Lasswell in Kaplan (1950, 75) moč definirata kot participacijo pri procesu odločanja. Če je akter dovolj močan, ima možnost sodelovati pri odločanju. Prav tako sta mnenja, da je koncept moči najbolj osnoven v vsej politični znanosti. Dunne in Schmidt (v Baylis in Smith 2007, 232) moč razlagata kot pomembne materialne vire (velikost ozemlja, oborožene sile, bruto nacionalni proizvod, število prebivalcev), s katerimi država razpolaga. Agnew (1998, 53) moč definira kot zmožnost prisiliti drugega, da izpolni tvojo voljo. To pa je v nadaljevanju odvisno, koliko moči ima posamezen akter. Heglov koncept moči temelji na percepciji te moči. To pomeni, da če te drugi priznavajo za vodilnega in močnega, to tudi si. Po tej razlagi bi koncept velike sile izhajal iz nenehne tekme za moč in oblast ter priznanja statusa velike sile s strani podrejenih držav (Agnew 1998, 67–8). To se zelo ujema z današnjo percepcijo Kitajske, ki jo mnoge države vidijo kot mogočno novo velesilo in tisto, ki bo krojila mednarodni sistem v 21. stoletju. Moč je torej zelo relativen pojem, kar dokazujejo različne interpretacije. Russett in Starr (1992, 214–5) pravita, da moč lahko razumemo kot analitični izraz, moč kot zmogljivost, moč kot proces vplivanja, moč kot sposobnost nadziranja, moč kot učinkovanje na druge ali moč kot zmanjševanje negotovosti v okolju.

Vendar, da je mogoče govoriti o moči določene države, jo je potrebno izmeriti in nato primerjati z drugimi. Šele takrat lahko dobimo sliko o relativni moči posamezne države. Kazalniki za merjenje moči pa so različni. Machiavelli (1966, 30–1) je bil mnenja, da je mogoče vsaki vladavini izmeriti moč po treh ključnih elementih: prebivalstvu, bogastvu in vojski. Četrty element pa je diplomacija, in sicer kako uspešen je vladar, da si ne nakoplje zunanega sovraštva. Sodobna teoretika Russett in Starr (1992, 227–8) za razliko od

klasičnega teoretika govorita o lastnostih držav, ki se lahko (ali pa ne) prevedejo v moč in vpliv države. To so prebivalstvo, površina ozemlja, bruto družbeni proizvod (BDP) in vojaške zmogljivosti. Druge pomembne lastnosti, ki jih država ima in jih lahko prevede v moč, so še akreditacija diplomatov v drugih državah, stopnja tehnološke razvitosti in stopnja pismenosti prebivalstva. Morgenthau (1995, 207) pravi, da je izmed vseh faktorjev, od katerih je odvisna moč, najbolj pomembna geografija. Države, ki imajo vse potrebne attribute za dosego statusa 'velike sile' (to so v prvi vrsti ozemlje, prebivalstvo, politika, gospodarstvo in vojska), bodo k temu tudi težile. Do tega fenomena pa prihaja po mnenju Agnewa (1998, 69–75) zaradi dveh aksiomov, ki veljata v mednarodnih odnosih:

1. relativne razlike v moči med državami povzročajo, da države med seboj tekmujejo,
2. države med seboj tekmujejo v anarhičnem mednarodnem sistemu.

Države so od samega nastanka tekmovali med seboj s ciljem prevladati nad drugimi državami in ustvariti sistem v skladu z njihovimi normami in vrednotami. Naj naštejemo nekaj primerov iz zgodovine: kitajsko cesarstvo, grška Šparta, rimsko cesarstvo, bizantinsko cesarstvo, rimsko-nemško cesarstvo, nacistična Nemčija idr. Do tekmovanja oziroma boja za moč in oblast prihaja iz različnih razlogov. Gilpin (v Agnew 1998, 70) pravi, da je diferencirana rast moči različnih držav tista, ki povzroča temeljne prerazporeditve moči v sistemu. Prva predpostavka se tako lahko nanaša na neenakomerno porazdelitev naravnih virov, različno gospodarsko moč in rast posameznih držav ali različno stopnjo vojaške moči. V času hladne vojne so se relativne razlike v moči odsevale v različnih vojaških zmogljivostih. Po koncu hladne vojne pa se relativne razlike v moči nanašajo predvsem na gospodarske kapacitete držav in politično-diplomatske sposobnosti. Če je bil v 19. in 20. stoletju odločilni dejavnik za nastanek velikih sil vojaška zmogljivost posameznih držav, to v začetku 21. stoletja ne drži več v celoti. Kennedy (v Agnew 1998, 70) pravi, da so relativni ekonomski premiki tisti povzročitelji nastanka novih velikih sil, ki imajo lahko nekega dne odločilen vpliv na oblikovanje sistema. Kot kaže, ravno ti premiki povzročajo nastanke novih sil in novih geopolitičnih centrov. Kljub močnim globalizacijskim procesom in tesno povezani mednarodni skupnosti ti premiki kažejo, da si države še vedno na realističen način prizadevajo postati čim močnejše v svojem okolju. Kot pravi Ferfila (2007, 265–6) so to hegemonistični elementi držav, anarhični mednarodni odnosi in samokoordinativno delovanje držav. Sam k zadnji značilnosti dodajam, da samokoordinativno delovanje držav temelji na dveh svetih in nedotakljivih lastnostih posamezne države – suverenosti in nacionalnih interesih.

Westfalska pogodba iz leta 1648 je mejnik v zgodovini mednarodnih odnosov, saj je na novo definirala vlogo države s tem, ko je kot temelj vodenja mednarodnih odnosov določila moč, suverenost in državni interes. Šola realizma poudarja, da je mednarodni sistem anarhičen, zato odsotnost osrednje oblasti države sili k uporabi moči, da v tem sistemu preživijo. Akterji znotraj mednarodnega sistema tako delujejo po načelu podrejenosti ali nadrejenosti. Tisti, ki ima večjo moč, je torej nadrejen tistemu, ki je nima (Baylis in Smith 2007, 206–8). Znotraj realistične teorije pa se je razvil tudi koncept ravnotežja moči, ki pravi, da je potrebno proti svetovnemu hegemonu zbrati države, jih povezati na podlagi zavezništva ter skušati uravnotežiti premoč hegemonu (Baylis in Smith 2007, 209). Iz zgodovine je znano, da v času ravnotežja moči ni prišlo do velikih vojn oziroma vojn svetovnih razsežnosti. Tako je bilo na evropskem kontinentu po letu 1815 (Dunajski kongres), ko so bile evropske države v razmerju ravnotežja moči. Bučar (1993, 21) pravi, da je ravnotežje moči služilo predvsem vzpostavitvi varnosti. Porušenje ravnotežja pa je povzročilo najprej I. svetovno vojno in nato še II. svetovno vojno. Šele po koncu slednje se je ponovno vzpostavil sistem ravnotežja moči na osnovi bipolarnega sistema. Po koncu hladne vojne pa se je sistem ravnotežja moči ponovno porušil in tako so ZDA postale svetovni hegemon. Vendar so se sočasno začeli vzpostavljati novi centri moči, ki služijo in bodo služili uravnoteženju moči. Veliko vprašanje realizma glede na njegove značilnosti je, ali je mogoč soobstoj oziroma sobivanje velikih sil, ali le-te težijo k prevladi oziroma hegemoniji. Odgovor realistov je, da je sobivanje velikih sil mogoč, vendar samo v sistemu ravnotežja moči, saj bi v nasprotnem primeru ena velika sila postala hegemon.

Definicija ravnotežja moči, kot jo podajata Dunne in Schmidt (v Baylis in Smith 2007, 209) pravi, da »v primeru, ko obstoj neke države ali številnih manjših držav ogroža hegemonna država ali zavezništvo močnejših držav, se morajo te manjše države povezati, vzpostaviti formalno zavezništvo in skušati ohraniti svojo neodvisnost, tako da so kos moči nasprotne strani«. Russett in Starr (1992, 198) vidita ravnotežje moči kot »neodvisna središča moči, od katerih pa nobeno ni dovolj močno, da bi prevladalo nad drugim«. Prav tako obstaja povezava med močjo in ravnotežjem moči. Russett in Starr (1992, 214) pravita, da »če država kopiči vedno več sredstev, bo v nekem trenutku začela predstavljati grožnjo za druge v sistemu. Ti pa se bodo zato, da bi izravnali njena sredstva, združili v zavezništvo ter se uravnovesili z novo močno državo in jo onemogočili.« Z drugimi besedami enako opiše tudi Buzan (2010, 192), da vzhajajoče in zahajajoče velesile ogrožajo varnost ena drugi, zato ekonomski in

vojaški ukrepi teh držav težijo k zmanjševanju varnostnih tveganj. V praksi to pomeni, kot pravi Ferfila (2007, 265), da so hegemonistični interesi ZDA sprožili antihegemonistične težnje drugih držav (predvsem Rusije in Kitajske). V času hladne vojne sta bili na svetu dve veliki sili oziroma supersili (ZDA in Sovjetska zveza), ki sta razpolagali s toliko moči, da sta odločali o usodi celotnega človeštva, hkrati pa predstavljali uravnoteženost mednarodnega sistema. Recepti, ki jih realizem ponuja, so posebno ustrezali vzponu ZDA, da so postale hegemonika država (ali voditeljica) (Dunne in Schmidt v Baylis in Smith 2007, 206).

Hegemonija sicer pomeni prevlado določene države nad drugimi v določenem zgodovinskem obdobju (Agnew 1998, 55). Gilpin (1995, 29) podobno definira hegemonijo kot nadzor ene močne države nad šibkejšimi državami v sistemu. Enako pa lahko sedaj rečemo za Kitajsko, ki ji koncept realizma popolnoma ustreza. In ker države po teoriji realizma stremijo k uravnoteženju moči in s tem preprečujejo nastanek hegemonika, so začele na ekonomski osnovi vzhajati nove velike sile. Kitajska v tem trenutku predstavlja največjo protiutež ZDA. In ker se ZDA zavedajo velikega kopičenja moči v Kitajski, so začele svoje zmogljivosti in vpliv usmerjati proti njen in azijsko-pacifiški regiji.

Pojem moč inherentno vsebuje tudi pojem 'vpliv' oziroma je vpliv sestavni del moči. Država ima moč takrat, ko (lahko) doseže želeni cilj. Vpliv pomeni, da »dosežeš, da drugi naredijo stvari, za katere hočeš, da jih naredijo. Je sposobnost, da učinkuješ na ravnanje drugih« (Russett in Starr 1992, 216). Prav tako kot moč, se lahko vpliv pojavi v različnih oblikah. Vpliv je lahko način prisiljevanja (akter A prisili akterja B, da nekaj stori) ali odvrčanja (akter A vpliva na akterja B in ga odvrne od nekega dejanja) (Russett in Starr 1992, 217–8). Če je moč merljiva kategorija, in ker je vpliv sestavni del moči, je torej tudi vpliv merljiva kategorija. Enako kot moč je vpliv težko meriti, saj to ni materialna prvina, temveč gre za psihološko kategorijo. Morda ga je celo težje meriti. Russett in Starr (1992, 218) pravita, da merljivost vpliva to, ali je nekdo drugi zaradi tvojega vpliva spremenil voljo. Opazovati taktike vplivanja je lažje kot opazovati spremembo volje posameznega akterja. Po Holstiju (v Russett in Starr 1992, 219) je taktik vplivanja šest: uporaba sile, dodelitev nenasilne kazni, grožnja s kaznijo, odobritev nagrad, ponudba nagrad in prepričevanje. Država skuša vplivati na nekoga ali nekaj tam in takrat, kadar ima jasno začrtane nacionalne interese. Tam, kjer država nima interesov, tudi ne bo vlagala svojega napora v obliki vpliva.

Nacionalni interes je prav tako kot suverenost pojem, ki je izšel iz časa Westfalske pogodbe. In kot pravi Gaiser (2010, 21), so interesi še vedno temelj prvotne, prave politične moči. Glavni utemeljitelj nacionalnega interesa je bil francoski kardinal Richelieu. On je bil tisti, ki je oblikoval zunanjo politiko na osnovi nacionalnega interesa, česar so se Francija in tudi druge države držale še nekaj stoletij (Gaiser 2010, 15). Prevladujoča država je padajoče zmožna vsiliti svojo voljo drugim državam in zaščiti svoje interese. Vzhajajoča država ali države v sistemu pa naraščajoče zahtevajo spremembe v sistemu, ki bo odražal njihovo novo pridobljeno moč in nazadnje interese (Gilpin 1995, 33). Proces oblikovanja državnih interesov je lahko dolg, vendar ko so interesi enkrat oblikovani, so trdno zasidrani v zunanji politiki držav. Gaiser (2010, 80) pravi, da nas »geopolitika uči, da so državni interesi in zunanja politika časovno in vsebinsko zelo stabilni«. Myers (1999, 7) enako pravi, da realizem uči, da so interesi stabilni, saj je njihova tendenca spreminjanja zelo počasna, kar lahko opazim na primeru ameriške zunanje politike. Ne glede na napovedi in obljube novo izvoljenega ameriškega predsednika Baracka H. Obame o novih pristopih v zunanji politiki, so državni interesi ostali nespremenjeni in jih administracija tudi dosledno zasleduje.

Države na podlagi nacionalnih interesov (ne)hote oblikujejo svoje interesne sfere, ki se preslikujejo na geografsko točno določena mesta. Termin interesna sfera (ki je hkrati sestavni del koncepta ravnotežja moči) Simoniti (1989, 16) definira kot postavljanje meja, »ki jih ena ali več držav ne morejo prekoračiti, ne da bi sprejele tveganje in posledice zase in za celoten sistem«. Termin lahko umestim tudi v geopolitiko, saj se sfera nanaša na točno določeno geografsko območje. Interesne sfere so se v pravem pomenu besedne zveze začele vzpostavljati v 19. stoletju, ko so evropske države začele geografsko delitev Afrike z namenom nadzorovati ozemlje in ga izkoriščati v svoje namene. V času kapitalizma se je pojem interesna sfera povezoval s širitvijo mednarodne trgovine. Tako so si razvite ekonomije (ZDA, zahodnoevropske države in Japonska) določile nove interesne sfere (Simoniti 1989, 18). Gilpin (1995, 29–30) pravi, da v vsakem mednarodnem sistemu prevladujoča država želi preko ekonomskih in političnih odnosov ohranjati svojo interesno sfero. Težava nastane takrat, ko v interesno sfero ene države poseže druga država. Simoniti (1989, 18–19) pravi, da je boj za interesne sfere »boj za moč in prvenstvo med velesilami«. Kolizijo interesov pa se največkrat rešuje po poti sklepanja sporazumov (*ibid.*). V praksi je azijsko-pacifiška regija interesna sfera ZDA. Vendar Kitajska na drugi strani prav tako dojema Pacifiški ocean kot njeno inherentno interesno sfero oziroma kot ozemlje, s katerim se je skozi celotno zgodovino identificirala. V primeru ZDA in Kitajske sklenitev sporazuma o delitvi interesnih sfer (še) ni

v interesu obeh strani, kar je moč opazovati v njuni večdimenzionalni bitki za prevlado v pacifiški regiji.

Sorodni pojem interesni sferi je sfera vpliva (ang. *sphere of influence*), ki pa bolj ali manj pomeni enako. Slovar *Encyclopedia Britannica almanac* (2002, 311) pojem sfera vpliva definira kot zahteva države po ekskluzivnem oziroma prevladujočem nadzoru nad tujim ozemljem. Lasswell in Kaplan (1963, 257) sfero vpliva definirata kot nadzor velike sile (po možnosti hegemon) nad določenim ozemljem, pri čemer ta velika sila ne izvaja oblasti. Myers (1999, 17) vidi sfero vpliva kot izvrševanje moči nasproti drugemu akterju, ki mu na takšen način izpodkopava pozicijo. Kar je pomembno pri sferi vpliva dodati je, da je sfera vpliva zgolj percepcija ali pa dejansko obnašanje države v zunanji politiki, ki ga druga država (ne) priznava.

Presek med močjo kot temeljno značilnostjo realizma in geopolitiko naredi Agnew (1998, 54), ko pravi, da se moč ustvarja, ohranja in reproducira z zgodovinskimi in geografskimi specifičnimi družbenimi praksami bolj, kakor da je dana za večne čase v eni prostorski enoti – isti državni teritorialni enoti. S tem prenese elemente realizma v prostor oziroma geografsko realnost in tako ponazori konstanten geografski premik moči iz enega prostora v drugega. Analogijo med realizmom in geopolitiko prav tako naredita Russett in Starr (1992, 228), ko pravita, da so ozemlje in njegove značilnosti (geografska lega, fizične značilnosti, politični položaj, topografija, podnebje, sosedske države) lahko (ni pa nujno) neposredno povezane s tem, da država postane pomembna sila. Veda oziroma disciplina oziroma znanost, ki govori in razlaga vzročno-posledična razmerja med geografijo in politiko države, je geopolitika.

3.2 Geopolitika

Države se med seboj razlikujejo po mnogih kriterijih (npr. ekonomskih, demografskih, socio-kulturnih, vojaških, geografskih idr.). Med vsemi kriteriji pa je le eden najbolj statičen – geografija. Geografija je dejavnik, na katerega človek ne more vplivati, zato se je tudi temu primerno prilagodil – ne moremo izbirati reliefa, podnebnih razmer, sosedov ali naravnih virov. Država je lahko velika ali mala, ima različne meje (npr. gorske, morske, rečne idr.), različno podnebje in fizične lastnosti. Vse te lastnosti so oblikovalci državnih politik (ne)zavedno tudi upoštevali. Npr. ZDA so morale za zaščito svojega ozemlja sprva razviti tako kopenske kot morske vojaške sile, saj je država obdana z morjem in kopnim. Na drugi

strani je Švica, ki je kot kopensko zaklenjena država (ang. *land-locked state*) razvijala le kopenske in kasneje zračne sile za zaščito svojega ozemlja. Velika Britanija je kot otok brez kopenskih meja največ sredstev vložila v razvoj morskih sil. Tako kot ne moremo vplivati na geografske danosti, ne moremo vplivati tudi na izbiro sosedov oziroma sosednjih držav. V procesu oblikovanja zunanje politike mora država upoštevati to dejstvo. Oblikovanje zunanje politike Južne Koreje je v veliki meri pogojeno z ravnanjem njene severne sosede, Severne Koreje. Japonska mora pri oblikovanju svoje zunanje politike upoštevati, da je sosednja država nova svetovna velesila – Kitajska. Kitajska je, kot pravi Myers (1999, 58), svoje cesarstvo osnovala ravno na temeljih geografije, pri čemer je bila usmerjena na celino in ne na morje. Evropska unija pri oblikovanju svoje zunanje politike ne sme spregledati dejstva, da ima znotraj svojih meja še vedno nestabilni Balkan. Kot pravi Gilpin (1995, 38) so geografske meje pomembne, zato jih morajo države pri načrtovanju svoje zunanje politike upoštevati. Geopolitika je torej pojem, ki združuje politiko kot proces oblikovanja in geografijo kot dejavnik, ki na ta proces vpliva. In kot pravi Kaplan (2007, 78), če bi geopolitika imela središče, bi bil to Pacifik.

Pojem geopolitika ni tako nov pojem kot je nepoznan, ali bolje rečeno v teoriji mednarodnih odnosih nepriznan. Prvi je neologizem 'geopolitika' uporabil Rudolf Kjellén in ne pomeni nič drugega kot odnos med prostorom (v vseh svojih razsežnostih) in politiko ter kako te prostorske karakteristike vplivajo na oblikovanje teh politik (Simoniti v Parker 1997, 10). Naj takoj na začetku izpostavim dejstvo, da obstaja veliko razlag pojma geopolitika, a vendar enotna definicija (še) ne obstaja. Prej omenjene prostorske karakteristike pa se ne nanašajo izključno na geografske fizične dejavnike (lokacija, podnebje, dostop do morja, geološke in morfološke značilnosti idr.), temveč zajemajo tudi odnose med različnimi političnimi entitetami. Veliko velikih geopolitičnih mislecev (npr. Kjellén, Michelet, La Blanche, Ratzel, Haushofer, Aron, Gray, Foucher, Spykman, Korinman, Lautensach, Lacoste, Reclus, de Gaulle idr.) priznava pomembnost geografije pri oblikovanju politik. Nekateri med njimi (npr. Aron, Gray, Foucher in de Gaulle) pa priznavajo pomembnost tudi drugih dejavnikov znotraj geopolitike kot so varnost, obramba, vojska in gospodarstvo (Simoniti v Parker 1997, 14–21). In ravno iz teh komponent so nastali sorodni pojmi geopolitiki kot so geostrategija, geoekonomija, geodemografija, geovarnost idr. V nadaljevanju bom na kratko razložil pojma geostrategija in geoekonomija, saj se v strokovni literaturi, ki skuša razlagati premik iz severnoatlantske regije v azijsko-pacifiško regijo, večkrat pojavljata omenjena pojma.

Pojem geostrategija se večinoma uporablja v kontekstu oblikovanja strategij⁶, varnostne politike in vojaške strategije. Nekateri avtorji (Durando, Cohen in Lacoste) interpretirajo pojem geostrategije različno: Durando pravi, da geostrategija pomeni vojaško geografijo s poudarkom na oblikovanju kopenske in morske strategije; Cohen vidi geostrategijo kot varnostni pojem; Lacoste pa pravi, da geostrategija pomeni odnos med državami na področju zunanje politike, varnosti, gospodarstva idr. (Simoniti v Parker 1997, 32–5). Za začetek 21. stoletja lahko rečem, da se bo pojem geostrategija uporabljal v Lacostovem kontekstu, saj države nenehno iščejo in oblikujejo zunanjepolitične strategije, kje in kako maksimirati njihove primerjalne prednosti tako v gospodarstvu, vojaški tehnologiji in ne nazadnje tudi na političnem parketu. Ameriški vojaško-strateški premiki služijo kot primer zunanjepolitičnih geostrateških odločitev za ohranjanje varnosti in stabilnosti v posameznih regijah (bodisi severnoatlantski, azijsko-pacifiški ali kateri drugi svetovni regiji).

Drugi pojem, geoeconomija, obravnava odnose med geografijo, gospodarstvom, nahajališči naravnih virov ali gospodarskimi tokovi. Dejstvo je, da so naravni viri oziroma naravne danosti po svetu različno neenakomerno porazdeljene. Zato je zelo pomembno, kje in na kakšnem območju se država nahaja. Države arabskega polotoka so bogate z nafto; Kanada in Rusija imata obilo lesa; Čile, Švica in Slovenija imajo obilo zalog vode. Simoniti (v Parker 1997, 50) pravi, da skuša geoeconomija odgovoriti na dve ključni vprašanji: kaj je moč in kje se nahaja.⁷ V času tako I. kot II. svetovne vojne je bilo pomembno, da je imela država čim večje zaloge premoga in železa, saj sta bili to ključni surovini za izdelovanje orožja. Moč je torej pomenila orožje, nahajala pa se je v Nemčiji. V času hladne vojne se je moč prav tako nanašala na vojaške zmogljivosti, še posebej pa na jedrsko oborožitev. Moč se je nahajala in bila enakovredno razdeljena med ZDA in Sovjetsko zvezo. Po koncu hladne pa je vojaška moč začela izgubljati svoj pomen. S procesom globalizacije je začela postajati najpomembnejša gospodarska moč. Simoniti (v Parker 1997, 50) pravi, da je bila konec 20. stoletja gospodarska, in ne več vojaška moč tista, ki je determinirala položaj države. Vendar kot pravi Carr (1954, 113), gresta ekonomska in vojaška moč z roko v roki, saj je ekonomska moč predpogoj za vojaško moč in obratno – vojaška moč zagotavlja varno okolje za gospodarski razvoj. Breslin (v Payne 2004, 93) pove drugače, in sicer da gospodarstvo

⁶ Strategija je pojem, ki ga je težko definirati in najboljše ustreza vojaškemu izrazoslovju. Kot pravi Hart (v Murray in Grimsley 1994, 1) je strategija “sposobnost razmeščanja in uporaba vojaških sredstev za doseg ciljev politike”.

⁷ Moč v geoekonomski terminologiji pomeni »možnost posameznika ali institucije, da uresniči njegovo voljo ali da zavaruje določen rezultat« (Allen 1997, 60). Poleg tega pa se moč nahaja v institucijah ali drugih delovalcih zaradi različne strukture odnosov (*ibid.*).

vključuje t. i. »strateško-obrambni parameter«. To se vidi na primeru Kitajske, ki svoj gospodarski vzpon in politično-diplomatsko moč gradi vzporedno s povečevanjem vojaške moči. Strateško-obrambni parameter je mogoče razložiti tudi na primeru ameriško-japonskih odnosov. ZDA še vedno veliko investirajo v japonski gospodarski trg ter vojaško infrastrukturo z namenom ohranjati strateško regionalno partnerstvo v azijsko-pacifiški regiji. Lahko bi rekel, da ta t. i. strateško-obrambni parameter zajema vse tri preučevane 'geo' pojme – geopolitiko, geostrategijo in geoekonomijo.

Geopolitika in teorija realizma imata veliko skupnih imenovalcev. Obe teoriji izpostavljata pomen moči (geopolitika v smislu lokacije in koncentracije moči), države kot glavnega akterja v mednarodnih odnosih ter geografski determinizem (država mora oblikovati in prilagajati svojo zunanjo politiko glede na njene geografske danosti oziroma omejitve). Lep presek med realizmom in geopolitiko naredi Agnew (1998, 78), ki pravi:

1. da moč izhaja iz prednosti geografske lokacije, števila populacije posamezne države in naravnih virov ter
2. da je moč popolni atribut teritorialne države, ki teži k monopolizaciji in tekmovanju z drugimi državami.

Podobno lahko najdemo povezavo med geopolitiko in realizmom pri Gilpinu. Gilpin (1995, 23–4) namreč pravi, da sta bila pojma mednarodna razdelitev ozemlja in razporeditev moči skoraj sinonima; in čeprav se je ta odnos spremenil zaradi industrijskega in vojaškega napredka, je v svojem bistvu nadzor nad ozemljem še vedno eden najpomembnejših ciljev držav. ZDA so za primer imele v 20. stoletju vse naštet prednosti, ki so jim omogočile, da so postale svetovna velesila: zaradi svoje geografske lege niso čutile materialnih posledic niti I. niti II. svetovne vojne, imele so veliko število prebivalstva ter dovolj naravnih virov. K vsemu skupaj je potrebno prišteti tudi samo obliko političnega sistema (česar Kitajska v 20. stoletju ni imela).

Kot pravi Bufon (2007, 27), »strateški odnosi izhajajo iz lokacijske specifike vsake države, nanje pa /.../ vplivajo tudi politični odnosi s sosednjimi in drugimi državami«. Agnew (1998, 51) celo trdi, da obstajajo tri osnovne predpostavke, ki podpirajo večno tezo, da je okolje države (ang. *statehood*) podlaga za pridobitev moči v mednarodni politiki. In te tri analitično različne, a nerazdružljivo povezane teze so naslednje:

1. Suverenost moderne države zahteva jasno razmejene teritorialne prostore.

2. V modernem svetu obstaja osnovno nasprotje med domačimi in tujimi državnimi zadevami – državni politični in ekonomski dobički se vedno kopičijo na račun drugih držav.
3. Teritorialne države delujejo kot geografski »zabojniki« moderne družbe – zato lahko govorimo o ameriški, italijanski, kitajski kulturi.

Teritorialna država je oblika koncentracije socialne moči, ki vznikne v določenem zgodovinskem obdobju. Različne oblike moči se oblikujejo, ohranjajo in reproducirajo z različnimi zgodovinskimi in geografskimi družbenimi praksami, kar pomeni, da ne ostajajo za vedno na točno določenem geografskem območju (Agnew 1998, 54). Ta ugotovitev zelo spominja na Kissingerjev teorem, izpostavljenem v uvodu, ki pravi, da v vsakem zgodovinskem obdobju vznikne država, ki oblikuje mednarodni sistem. Kot pravi Hobson (2000, 35), je vsak mednarodni sistem v procesu neprestanega spreminjanja, prav tako kot se konstantno premika razporeditev moči. Geopolitika razlaga in utemeljuje to dinamičnost v mednarodnih odnosih.

Pri geopolitičnem premiku centra sveta iz severnoatlantske regije v azijsko-pacifiško regijo gre za večje systemske spremembe, ki imajo svoje empirične vzroke. Avtor, ki najbolje razloži, zakaj prihaja do sprememb in premikov centrov moči v mednarodni skupnosti, je Robert Gilpin. Gilpinova analiza spremembe v mednarodnem sistemu se opira na ključne karakteristike teorije realizma (moč, ravnotežje moči, interes in vpliv). Gilpinovo teorijo sprememb mednarodnega sistema pa lahko nato logično povežem s teorijo geopolitike, ki sledi iz tega.

Sprememba mednarodnega sistema je ciklična. Po Gilpinu (1995, 14) je v skrajšani obliki ta cikel sledeč: zaradi spreminjajočih se interesov posameznih držav in različne rasti moči posameznih držav, se sistem premika iz stanja ravnotežja v neravnotežje. Neravnotežje pa je stanje, kjer so gospodarski, politični in tehnološki razvoj povečali dobičke ali zmanjšali stroške na račun drugih držav v mednarodnem sistemu. Zato preprečevanje izgub oziroma povečevanje dobička sili eno ali več držav, da ponovno vzpostavi ravnotežje. To pa so osnovna pravila igre, ki jo igrajo svetovne velesile (v primeru mojega magistrskega dela sta to ZDA in Kitajska). Mednarodni sistem se trenutno še vedno od konca hladne vojne nahaja v stanju neravnotežja – ZDA so še vedno najmočnejša svetovna sila, ki imajo (še vedno) moč in voljo oblikovati mednarodni sistem po svoji volji. Zato po teoriji realizma in geopolitike ni

presenetljivo, da Kitajska poskuša to neravnotežje vsaj v azijsko-pacifiški regiji uravnotežiti. Zato je odziv ameriške zunanje politike temu prilagojen, v smislu redefiniranja ameriških nacionalnih interesov in usmerjanja le-teh v azijsko-pacifiško regijo.

Z geopolitičnim premikom centra moči iz severnoatlantske regije v azijsko-pacifiško regijo se je vzporedno začel odvijati proces spremembe mednarodnega sistema, ki se kaže v zahtevah novih vzhajajočih velesil po spremembah v ključnih mednarodnih organizacijah (npr. Varnostni svet Organizacije Združenih narodov) in forumih (npr. skupina G8). Severnoatlantsko zavezništvo predstavlja temelj trenutnega mednarodnega sistema, vendar z vzponom Kitajske le-ta postaja vse bolj ogrožen oziroma prehaja v fazo zatona, saj se v azijsko-pacifiški regiji vzpostavlja nov mednarodni sistem. Teorija spremembe mednarodnega sistema po Gilpinu (1995, 39–40) pozna tri spremembe: 1. sprememba sistema, 2. sistemska sprememba in 3. spremembe medsebojnega delovanja (ang. *interaction change*). Sprememba sistema je največja sprememba in zaobjema tudi sistemske spremembe kot spremembe medsebojnega delovanja. Geopolitični premik, ki ga opisujem v magistrskem delu se neposredno v teoriji nanaša na sistemske spremembe, zato bom v nadaljevanju opisal ta proces.

Sistemske spremembe odražajo karakteristike teorije realizma in predvsem geopolitike, saj se navadno s sistemsko spremembo geografsko premikajo centri moči. Kot pravi Gilpin (1995, 42) sistemske spremembe pomenijo mednarodno prerazporeditev moči, novo hierarhijo prestiža ter nova pravila in pravice v sistemu. Bistvo sistemske spremembe je vzpon nove vzhajajoče države in zaton stare prevladujoče države. Tovrstne spremembe so tudi najbolj pogoste. Na tem mestu lahko naredim analogijo tudi z regijami. Gilpin (1995, 45) nadaljuje, da tovrstne spremembe prinašajo ozemeljske spremembe, premike v zavezništvih in vplivu ter spremembe v ekonomskih odnosih. Takšne spremembe pa so v mednarodnem sistemu nujne, saj se morajo prilagoditi premikajočim se (ang. *shifting*) interesom in moči držav. Pri tem je pomembno izpostaviti tudi dejavnike, ki vplivajo na spremembe. Vsaka država namreč natančno preuči zunanjepolitične možnosti, kje in kdaj lahko svoje interese najboljše uveljavi. V primeru sistemske spremembe v mednarodni skupnosti mora biti to država, ki ima voljo in moč, da lahko zahteva takšne spremembe. Gilpin (1995, 50) zato, zakaj se neka država odloči za začetek sistemske spremembe, navede en sam razlog – država mora biti ekonomsko dovolj močna in imeti dovolj virov, da lahko plačuje ceno takšnih želja.

Kitajska kot nova vzhajajoča sila v azijsko-pacifiški regiji ima voljo, moč ter dovolj virov, da lahko vstopi v igro spreminjanja mednarodnega sistema oziroma spreminjanja obstoječih geopolitičnih struktur. Evropska unija ima sicer gospodarsko moč in voljo, da bi sodelovala pri ohranjanju geopolitičnega centra moči v severnoatlantski regiji, a jo nacionalni interesi v ključnih zunanjepolitičnih odločitvah in pomanjkanje skupnih varnostnih sil vedno znova oslabijo. To so večkrat občutile tudi ZDA. Zato se morajo ZDA kot največja svetovna velesila obnašati povsem pragmatično in svoje interese usmerjati tja, kjer so le-ti najbolj ogroženi. Vedno bolj postaja jasno, da je to azijsko-pacifiška regija in ne več severnoatlantska regija.

4 Svetovna politika na prelomu tisočletja

Konec hladne vojne je pomenil konec enostavne in predvidljive bipolarne ureditve mednarodne skupnosti. Sovjetska zveza skoraj v trenutku ni bila več grožnja številka ena ne ZDA ne drugim državam. Najpomembnejše po koncu hladne vojne je bilo zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti. ZDA so čez noč postale svetovni hegemon, nasproti kateremu ni stala nobena druga svetovna velesila. Kot pravi Ferfila (2009, 727), se je začelo govoriti o novi svetovni ureditvi ter o upanju, da bo Organizacija Združenih narodov kot združenje velike večine vseh držav postala močan mednarodni igralec, ki bo lahko uresničeval cilje, zapisane v Ustanovni listini. Vendar, kot nadaljuje Ferfila (*ibid.*), so se vzporedno z ameriško hegemonijo začele ustvarjati nove policentrične strukture (Evropska unija, Rusija, Kitajska in azijsko-pacifiški bazen). Evropska skupnost se je začela širiti na nove države članice, tudi tiste, ki so nekoč pripadale sovjetskemu bloku. Ta proces je za obstanek Evrope v svetu nujen, če želi še v prihodnje ostati med najpomembnejšimi regijami na svetu. Kajti če bi Evropa ostala razdrobljena na posamezne države, bi nasproti novim vzhajajočim svetovnim gospodarskim in vojaškim velesilam kmalu postala zgolj še geopolitična periferija. Tega dejstva se, kot pravi Gaiser (2010, 76), močno zaveda največja evropska gospodarska sila Nemčija, kar je dokazal obisk nemške kanclerke Angele Merkel v ZDA pred predsedniškimi volitvami, junija 2008. Rusija, ki ji je predsedovanje Vladimirja Putina znova povrnil mednarodni ugled in težo, postaja poleg Kitajske nova azijska velesila. Čeprav Rusija, kot ugotavlja Gaiser (2010, 94–5), vojaško in gospodarsko še vedno zaostaja za ZDA, jo je v mednarodnih odnosih potrebno upoštevati kot enakovrednega partnerja. Še več, tako ZDA in Evropa kot Rusija imajo enako kulturno osnovo, kar za dolgoročno vizijo mednarodnih odnosov pomeni morebitno geopolitično zavezništvo, ki bi uravnotežilo prvo azijsko velesilo – Kitajsko. Kitajska skupaj s celotno azijsko-pacifiško regijo postaja vedno bolj pomembna svetovna gospodarska regija, katere politični vpliv raste skupaj z gospodarsko močjo. Cohen (2003, 39) pravi, da se je Kitajska uspela odtrgati od evrazijske kontinentalne realnosti ter osvojiti lastni geostrateški status. Gaiser (2010, 117–8) pravi, da je cilj Kitajske samo eden, in sicer postati največja velesila, ki bo »nadzorovala Tih ocean in vplivala na vse pomembnejše mednarodne dogodke«. Kot nadaljuje (*ibid.*), za tem ne stremi zgolj oblast, temveč celotna kitajska filozofija, ki temelji na Konfucijevih besedah, da »Zemlja ne more imeti dveh vladarjev, kot nebo ne more imeti dveh sonc«. Zato je cilj Kitajske jasen, da postane nov svetovni hegemon.

V novi, spremenjeni in večpolarni mednarodni skupnosti ni več mogoč obstanek ene same velesile – ZDA. Ta velesila bo nujno potrebovala zaveznike, če bo želela ostati velesila. Kot pravi Ferfila (2009, 740–1), *Pax Americana* ZDA ne bodo več sposobne same ohranjati mednarodnega miru, stabilnosti in varnosti. Ob tem opozarja tudi na trend regionalizacije, ki vse bolj povezuje države iste regije, bodisi na osnovi kulture bodisi na osnovi skupnih interesov. In ravno to bo za ZDA v prihodnosti ključni izziv – kakšne regije ustvarjati in kateri regiji dati prednost. Na eni strani je Evropa, s katero jo povezuje skupna kultura in trajno zavezništvo, na drugi strani pa azijsko-pacifiške države, s katerimi jo povezujejo geostrateški interesi.

Kaj je torej najboljša za ZDA kot tudi za ostale akterje na obeh straneh ameriške obale? Kakšna bo ameriška zunanja politika do obeh regij, tako azijsko-pacifiške kot severnoatlantske? Kateri regiji bodo ZDA namenile več pozornosti? Rice-ova (2008, 2–3) pravi, da je ameriška zunanja politika utemeljena na realizmu in takšno politiko namerava nadaljevati tudi v prihodnje. Temu pritrjuje tudi Ferfila (2009, 739), ki pravi, da ameriške mednarodne odnose oblikuje predvsem realistična šola. Še več, Myers (1999, 8) gre celo dlje, saj trdi, da je realizem edina najbolj ustrezna razlaga mednarodnih odnosov. Vendar ne samo ZDA, tudi Kitajska se v mednarodnih odnosih obnaša zelo pragmatično in realistično. Kot trdi Myers (1999, 69), kitajsko zunanjo politiko prav tako vodijo interesi, moč in moralen pogled na svet. Čeprav kitajska filozofija temelji na Sun Tze-jevi teoriji umetnosti vojne (ang. *Art of War*), se v mednarodnih odnosih obnaša zelo realistično. V ameriški nacionalni varnostni strategiji (2010, 8)⁸ je jasno zapisano, da vse več akterjev v mednarodni skupnosti uveljavlja moč in vpliv. Hkrati pa opozarja predvsem na nove vzhajajoče velesile, ki ne upoštevajo pravil mednarodnega prava in mednarodnopravnih norm. S tem pa povzročajo destabilizacijo posameznih regij in vedno bolj ogrožajo mir in varnost v mednarodni skupnosti. Naloga in dolžnost tako ZDA kot Evropske unije je, da skupaj zagotavljata spoštovanje vseh uveljavljenih mednarodnopravnih norm ter skrbita za mednarodni mir in varnost. Seveda pri tem največji del bremena pade na ZDA, ki je etablirana gospodarska, vojaška in politično-diplomatska velesila, medtem ko ji je Evropska unija lahko (za enkrat) le v podporo. Tako ZDA, predvsem pa Evropska unija, bosta morali voditi zunanjo politiko na temeljih realizma, da se bosta torej sposobni spoprijeti z realističnimi težnjami novih svetovnih velesil. Glede na

⁸ Nacionalna varnostna strategija 2010 (*National Security Strategy 2010*). Dostopno prek: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf (3. januar 2011).

to, da je severnoatlantska regija varnostno konsolidirana in torej brez večjih groženj mednarodnemu miru in varnosti, se bodo morale zato ZDA bolj posvečati nestabilnim regijam. Kot pravita Bugajski in Teleki (2007, 51), Evropska unija po koncu hladne vojne ni več v tolikšni meri potrebovala ameriške varnosti, zato se je lahko le-ta začela usmerjati v regije, kjer so njeni politični in gospodarski interesi najbolj ogroženi. V prvi vrsti je to azijsko-pacifiška regija, kjer stabilnost regije s svojim delovanjem ogroža predvsem Kitajska.

5 Ekonomski trendi

V 20. stoletju sta svet zaznamovala gospodarski vzpon in prevlada ameriškega gospodarstva, ki sta bila tako po obsegu kot učinkovitosti najuspešnejša. Statistika, ki jo navaja Ferfila (2009, 714–6), to potrjuje, saj je bil ameriški bruto družbeni proizvod kot tudi bruto družbeni proizvod na prebivalca vedno največji, kljub dejstvu, da so bile v drugi polovici 20. stoletja stopnje ameriške gospodarske rasti nižje kot v nekaterih razvijajočih državah (npr. v državah azijsko-pacifiške regije). Zaradi ameriškega gospodarskega uspeha sta bila japonsko in evropsko gospodarstvo uspešna, saj sta bila v največji meri vezana in odvisna od ameriškega trga – predvsem od ameriškega uvoza iz obeh omenjenih gospodarstev. Skupaj z ameriškim gospodarstvom so tvorile največji svetovni gospodarski trikotnik. Tudi v 90. letih 20. stoletja se v svetovnih ekonomskih poročilih (predvsem poročilih Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke) še niso obširno pojavljala gospodarstva (kot so Kitajska, Brazilija, Rusija in Indija), ki bi predstavljala resno konkurenco ustaljenim gospodarskim velesilam. V ospredju so bili ameriško-evropsko-japonski gospodarski odnosi in gospodarski tokovi. Kot najtrdnejši pa so veljali ameriško-evropski odnosi (predvsem kot posledica odnosov iz časa hladne vojne). Evropa in ZDA sta v 200 letih oblikovali tako geopolitični kot tudi geoekonomski center sveta. To potrjuje tudi Dicken (2007, 32–3), ki pravi, da so bili ravno atlantski odnosi (v največji meri na čelu z ZDA in Veliko Britanijo) tisti, ki so ustvarili dominantno svetovno ekonomijo. Podatki, ki jih je navedel Quigley (2009)⁹ v svojem govoru to dejstvo potrjujejo: 1. transatlantska trgovina oziroma vsota transatlantskih gospodarskih tokov v letu 2009 je skupaj znašala skoraj toliko, kot vsota bruto družbenega proizvoda ZDA in Evropske unije skupaj; 2. transatlantski ekonomski odnosi skupaj ustvarijo kar 45 % svetovnega BDP-ja.

Kitajska zaradi svoje notranje gospodarske politike in gospodarske relativne zaprtosti v začetku 90.-ih let 20. stoletja še ni bila zanimiva za tuje vlagatelje, poleg tega pa so bila tako politična kot gospodarska tveganja za vlaganje prevelika. Z ostalimi azijsko-pacifiškimi državami (razen Japonske) pa so bili gospodarski tokovi zanemarljivo majhni, čeprav za ZDA strateško pomembni (predvsem z Južno Korejo, Avstralijo in Novo Zelandijo, ki so tradicionalni ameriški pacifiški zavezniki). Tako transatlantske kot azijsko-pacifiške

⁹ Quigley, Jim. *A Time for Transatlantic Leadership*. Washington D.C., 30. april 2009. Dostopno prek: [http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Global/Local%20Assets/Documents/BABC%20Keynote%20Format-043009%20FINALx-\(revised%20050809\).pdf](http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Global/Local%20Assets/Documents/BABC%20Keynote%20Format-043009%20FINALx-(revised%20050809).pdf) (13. januar 2011).

ekonomske odnose je najbolje opisati z različnimi gospodarskimi kazalniki. Pri tem se bom osredotočil na blagovno menjavo in tuje neposredne investicije (TNI).

Kot ugotavlja Ferfila (2009, 709–12), se je svetovna gospodarska ureditev začela spreminjati, kar kažejo tako gospodarski kazalniki kot druge statistične analize. Skozi celotna 90.-a leta 20. stoletja in tudi v prvem desetletju novega tisočletja je bila in je moč svetovnega gospodarstva še vedno skoncentrirana v treh gospodarstvih: ZDA, Japonski in Evropi. V mednarodnih ekonomskih odnosih se je za omenjena tri gospodarstva močno uveljavil pojem 'globalna triada' (ang. *global triad*), ki ga je skoval Kenichi Ohmae (v Dicken 2007, 38). Vendar so se, kot dalje ugotavlja Ferfila (*ibid.*), ta tri gospodarstva začela srečevati s težavami, ki bi lahko na dolgi rok pomenile precejšen upad njihove gospodarske moči: Evropa se srečuje s težavami staranja prebivalstva, konkurenčnosti in udeležbe pri svetovnem izvozu; ZDA in Japonska pa imata precej nizko stopnjo gospodarske rasti. Povsem drugačna ekonomska slika je na Kitajskem, ki se je v veliki meri izognila veliki azijski krizi leta 1997 in v naslednjih letih dosegala stopnje gospodarske rasti preko 10 %. To ji je uspelo predvsem na račun nizkih proizvodnih stroškov in nizkih mezd (Ferfila 2009, 717). Poleg tega je potrebno omeniti tudi fizične kazalnike (npr. število prebivalstva, površina, naravni viri idr.), ki vsekakor govorijo v prid kitajskemu gospodarstvu.

O novem gravitacijskem gospodarskem centru govori tudi Hu (2009, 12), ki trdi, da je azijsko-pacifiška regija gospodarsko najbolj dinamična regija na svetu. Kot primer navaja organizacijo APEC, ki s svojimi 21 ekonomijami predstavlja 60 % globalnega BDP, skoraj 50 % celotne svetovne populacije in 50 % celotne svetovne trgovine. Med njimi so najmočnejše ZDA, Japonska in Kitajska. Pri tem je potrebno opozoriti, da v APEC spadajo tudi južnoameriška gospodarstva, ki v magistrskem delu niso predmet preučevanja. Temu, da je Azija na čelu s Kitajsko najbolj dinamična svetovna gospodarska regija pritrjuje tudi Dicken (2007, 33–4), ki dodaja, da se Azija ponovno prebuja (ang. *re-emerging*), saj je že bila tako v 18. kot 19. stoletju gospodarsko najmočnejša regija na svetu. Kot zanimivost in hkrati pomemben podatek je potrebno omeniti, da Severna Amerika, Evropa in Vzhodna Azija skupaj ustvarijo 86 % celotnega svetovnega BDP (Dicken 2007, 38). To potrjuje dejstvo, da sta severnoatlantska in azijsko-pacifiška regija najpomembnejši svetovni geopolitični in geoekonomski regiji. Že s tega gledišča lahko sklepam, da imajo predvsem ZDA zelo težko nalogo, kam obrniti zunanjepolitični kompas – ameriški interes je tako ohraniti trdne

transatlantske odnose kot tudi ohraniti svoj prevladujoči geopolitični položaj v azijsko-pacifiški regiji.

Kako pomembni so transatlantski ekonomski odnosi, razlaga McKinney (2006, 162), ki pravi, da ekonomske vezi ohranjata in povezujeta Evropsko unijo in ZDA pred razpadom. Zanimivo je dejstvo, da kljub nekaterim političnim in vojaškim nasprotovanjem med Evropsko unijo in ZDA ekonomski odnosi niso bili oslabljeni – celo nasprotno. McKinney (2006, 162–3) omenja dva pomembna mejnika, ki to tezo dokazujeta: 11. september 2001 in vojna v Iraku. 11. september je transatlantske ekonomske odnose potisnil v senco varnostnega vprašanja, vojna v Iraku pa v senco diplomatsko-političnega dogajanja. Čeprav so bili transatlantski diplomatsko-politični odnosi na najnižji ravni po koncu hladne vojne, gospodarstvo ni trpelo. Leta 2003 in 2004 so multinacionalne korporacije povečale svoje investicije v ZDA. Francija, ki je kljub zavrnitvi vojaške intervencije in pomoči ZDA v Iraku in s tem poslabšanjem svojih odnosov z ZDA, leta 2003 svoje investicije v ZDA povečala celo za 10 procentov (McKinney 2006, 162–3). Quingley (2009) v svojem govoru poziva k združitvi dveh največjih svetovnih ekonomij v eno skupno cono in tako ohrani transatlantsko gospodarsko premoč. Kajti zaveda se dejstva, da lahko Kitajska skupaj z ostalimi azijsko-pacifiškimi državami vzpostavi nov svetovni gospodarski center. To bi predvsem za ZDA pomenilo večjo gospodarsko in posledično tudi vojaško angažiranost v omenjeno regijo in manj v severnoatlantsko. S tem bi Evropsko unijo še bolj pahnilo na geopolitično in geoekonomsko periferijo. Smith (2009, 96) pravi, da se dozdeva, da so transatlantski ekonomski odnosi že podrejeni globalnim procesom, ki dajejo nov zagon ekonomskim akterjem zunaj Atlantskega območja. Dicken (2007, 43) pa trdi, da je svet že doživel največji globalni preskok v ekonomski geografiji in da bo azijsko-pacifiška regija določala ekonomske smernice 21. stoletja.

5.1 Blagovna menjava

Kredibilen pokazatelj geoekonomskega in hkrati tudi geopolitičnega premika je blagovna menjava kot uvoz in izvoz blaga posamezne države. Kot pravi Dicken (2007, 36) je blagovna menjava v zadnjih 60.-ih letih zrasla za več kot 20-krat, medtem ko se je proizvodnja dobrin povečala za 6-krat. S tem pa močno ali odločilno začela določati ekonomske politike posameznih držav. Uvozno-izvozna bilanca nekaterih držav (predvsem ZDA in tudi Japonske) je zaradi tega zelo neuravnotežena – in to ravno na račun Kitajske. Zato ni nepomembno, da je bila tema številka ena na zadnjem srečanju ameriškega in kitajskega predsednika januarja

2011 ravno neuravnotežena globalna ekonomija (pri čemer je bilo jasno opaziti, da se je gospodarska neuravnoteženost nanašala na ameriško gospodarstvo). Pri tem je Barack Obama¹⁰ večkrat ponovil, da se mora Kitajska zavedati svoje vloge v mednarodni ekonomiji in temu primerno ukrepati. Izpostavil je pomen blagovne menjave med državama ter nizko vrednost kitajskega juana, ki spodbuja in Kitajski omogoča velik poceni izvoz, s tem pa slabi ameriško in posledično tudi evropsko gospodarstvo. Kitajska se tako v mednarodnih ekonomskih odnosih obnaša precej merkantilistično, saj ji takšen način gospodarjenja prinaša predvsem gospodarsko moč in posledično vpliv v mednarodni skupnosti – pa čeprav na račun drugih držav.

Da se je na področju blagovne menjave zgodil velik premik iz severnoatlantske regije v azijsko-pacifiško regijo, pričajo naslednji podatki. Iz podatkov, ki jih navaja Dicken (2007, 39) lahko razberemo, da je blagovna menjava najbolj intenzivna med Severno Ameriko in Vzhodno Azijo, medtem ko so trgovinski tokovi v Evropo in iz Evrope manjši. Pri tem je potrebno poudariti, da je sicer vrednost zamenjanega blaga še vedno večja v transatlantskih odnosih. Iz tabele 5.1 je mogoče razbrati, da se je blagovna menjava med ZDA in Kitajsko sorazmerno veliko bolj povečala kot blagovna menjava med ZDA in Evropsko unijo.

Tabela 5.1 Blagovna menjava ZDA v milijardah dolarjev s Kitajsko in Evropo

Blagovna menjava ZDA v mrd dolarjev:	Izvoz		Uvoz		Sorazmerni porast blagovne menjave:	
	1999	2008	1999	2008	Izvoz	Uvoz
Kitajska	13,1	69,7	87,8	356,6	532 %	406 %
Evropska unija*	152	271,8	201,1	377,9	179 %	188 %

* Evropska unija 1999 predstavlja Evropsko unijo 15 držav in v 2008 Evropsko unijo 27 držav

Vir: WTO 2000 in WTO 2009.

Iz tabele je prav tako mogoče razbrati, da je po obsegu največja ameriška uvozna in izvozna regija še vedno Evropska unija. Vendar blagovna menjava med ZDA in Kitajsko narašča veliko hitreje kot z Evropsko unijo. Zato pravi Smith (2009, 104), da je največja skrb in ključno vprašanje ZDA kako ohraniti ekonomsko rast in se izogniti ekonomski stagnaciji v transatlantskih odnosih. Kajti transatlantska ekonomska stagnacija bi vplivala na nižjo

¹⁰ *Obama and China's Hu Work Toward Greater Cooperation*. Dostopno prek:
<http://www.america.gov/st/peacesec-english/2011/January/20110119164651elrem0.6204035.html> (22. januar 2011).

ameriško gospodarsko sposobnost konkurirati Kitajski. Desker (2008, 62) pravi, da bo Kitajska že v roku 25-ih let postala največja ameriška ekonomska tekunica.

Še en podatek, ki ne govori v prid bodočim transatlantskim ekonomskim odnosom, je vzpon Kitajske na sam vrh izvozne strukture. Iz tabele 5.2 in 5.3 je razvidno, da je Kitajska leta 2009 postala največja svetovna izvoznica blaga in tako prvič prehitela do sedaj največje svetovne izvoznice: Nemčijo, ZDA in Japonsko. Prav nič ne zaostaja na področju uvoza, saj se je v zadnjih 10-ih letih zavihtela na 2. mesto. Največja svetovna uvoznica so še vedno ZDA.

Pri blagovni menjavi moram na kratko izpostaviti tudi težave s cenami valut oziroma menjalnimi tečaji. Kitajski juan je na svetovnem finančnem trgu še vedno podcenjen, kar Kitajski na globalnem trgu omogoča masoven poceni izvoz, ki je hkrati tudi najbolj konkurenčen na svetovnem trgu. Dolar na drugi strani ne more in ne sme še dodatno devalvirati ali deprecirati, saj bi to še dodatno poglobilo ameriški proračunski primanjkljaj. Feldstein (2010) sicer predvideva, da bo relativna cena dolarja počasi padala. Ta scenarij ima po njegovem mnenju veliko negativnih posledic za večino velikih držav in gospodarstev (kajti 65 % vseh svetovnih finančnih rezerv je v dolarjih in le 30 % v evrih). Kajti če bo dolar padal, ima to za ZDA dve veliki negativni posledici: 1. državni dolg se bo povečeval; 2. ZDA bodo izgubljale finančno moč nasproti Evropski uniji in Japonski (in morebiti celo proti Kitajski). Vendar bi padec vrednosti dolarja imel negativne posledice tudi za Kitajsko. Kitajska večino obveznic hrani v dolarjih (okoli 1 trilijon dolarjev). Padanje dolarja bi pomenilo, da bi Kitajska izgubila precej finančnih zalog (Feldstein 2010). Zaradi teh razlogov so kitajsko-ameriška državniška srečanja in tudi zasedanja G20 v znamenju pozivanja novih gospodarskih velesil (predvsem Kitajske), naj prilagodijo svojo ekonomsko in monetarno politiko razmeram na globalnem trgu in pomagajo uravnovesiti svetovne gospodarske bilance (predvsem ameriško). In če sledimo teoriji realizma, lahko ugotovimo, da se to še kmalu ne bo zgodilo, saj je v naravi države, da povečuje svojo moč (v teoriji je vedno k temu dodano »nujno na račun drugih«).

Tabela 5.2 10 vodilnih svetovnih izvoznikov blaga od 1996 do 2009

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1.	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	Kitajska
2.	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	Kitajska	Kitajska	NEM
3.	JAP	JAP	JAP	JAP	JAP	JAP	JAP	JAP	Kitajska	Kitajska	Kitajska	ZDA	ZDA	ZDA
4.	FRA	FRA	FRA	FRA	FRA	FRA	FRA	Kitajska	JAP	JAP	JAP	JAP	JAP	JAP
5.	VB	VB	VB	VB	VB	VB	Kitajska	FRA	FRA	FRA	FRA	FRA	NIZ	NIZ
6.	ITA	ITA	ITA	KAN	KAN	Kitajska	VB	VB	NIZ	NIZ	NIZ	NIZ	FRA	FRA
7.	KAN	KAN	KAN	ITA	Kitajska	KAN	KAN	NIZ	ITA	VB	VB	ITA	ITA	ITA
8.	NIZ	NIZ	NIZ	NIZ	ITA	ITA	ITA	ITA	VB	ITA	ITA	VB	BEL	BEL
9.	HOK	HOK	Kitajska	Kitajska	NIZ	NIZ	NIZ	KAN	KAN	KAN	KAN	BEL	RUS	JUK
10.	BEL-LUK	Kitajska	BEL	BEL	HOK	HOK	BEL	BEL	BEL	BEL	BEL	KAN	VB	VB

Vir: WIR 1997, WIR 1998, WIR 1999, WIR 2000, WIR 2001, WIR 2002, WIR 2003, WIR 2004, WIR 2005, WIR 2006, WIR 2007, WIR 2008, WIR 2009 in WIR 2010

Tabela 5.3 10 vodilnih svetovnih uvoznikov blaga od 1996 do 2009

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1.	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA	ZDA
2.	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	NEM	Kitajska
3.	JAP	JAP	VB	VB	JAP	JAP	VB	Kitajska	Kitajska	Kitajska	Kitajska	Kitajska	Kitajska	NEM
4.	VB	VB	FRA	JAP	VB	VB	JAP	VB	FRA	JAP	VB	JAP	JAP	FRA
5.	FRA	FRA	JAP	FRA	FRA	FRA	FRA	FRA	VB	VB	JAP	VB	FRA	JAP
6.	ITA	HOK	ITA	KAN	KAN	Kitajska	Kitajska	JAP	JAP	FRA	FRA	FRA	VB	VB
7.	HOK	ITA	KAN	ITA	ITA	ITA	ITA	ITA	ITA	ITA	ITA	ITA	NIZ	NIZ
8.	KAN	KAN	HOK	NIZ	Kitajska	KAN	KAN	NIZ	NIZ	NIZ	NIZ	NIZ	ITA	ITA
9.	NIZ	NIZ	NIZ	HOK	HOK	NIZ	NIZ	KAN	BEL	KAN	KAN	BEL	BEL	HOK
10.	BEL-LUK	BEL-LUK	BEL-LUK	Kitajska	NIZ	HOK	HOK	BEL	KAN	BEL	BEL	KAN	JUK	BEL

Vir: WIR 1997, WIR 1998, WIR 1999, WIR 2000, WIR 2001, WIR 2002, WIR 2003, WIR 2004, WIR 2005, WIR 2006, WIR 2007, WIR 2008, WIR 2009 in WIR 2010

Legenda: ZDA - Združene države Amerike ITA - Italija BEL - Belgija
 NEM - Nemčija HOK - Hong Kong RUS - Rusija
 JAP - Japonska KAN - Kanada JUK - Južna Koreja
 VB - Velika Britanija NIZ - Nizozemska
 FRA - Francija BEL-LUK - Belgija-Luksemburg

5.2 Tuje neposredne investicije

Dicken (2007, 36–7) kot enega najpomembnejših pokazateljev globalnega gospodarskega povezovanja in hkrati geoekonomskega premika šteje poleg blagovne menjave tudi tuje neposredne investicije (TNI). Tuje neposredne investicije definira kot neposredne investicije čez mejo z namenom pridobiti nadzorni delež v tujem podjetju ali ustanoviti novo podjetje. TNI so začele v 80-ih letih 20. stoletja močno presežati blagovno menjavo in tako pripomogle k temu, da so k bruto družbenemu proizvodu prispevale največji delež. Kot ugotavlja Dicken (2007, 39) se na področju tokov TNI ni veliko spremenilo – največ TNI je še vedno na relaciji Severna Amerika-Evropa-Japonska. To je posledica dejstva, da večina investicij poteka med najrazvitejšimi državami na t. i. *intra-trade* osnovi. Zato je nerazvitim in razvijajočim državam/gospodarstvom težko dvigniti stopnjo vlaganja v razvite države. Vendar se predvsem Kitajska močno trudi, da bi pritegnila kar največ TNI na svoja tla, enako pa tudi sama investirati v druge države.

V svetovnem poročilu o naložbah (1992, 3)¹¹ je zapisano, da bo evropska regija, ki jo bosta tvorili Zahodna in Vzhodna Evropa, postala nova vzhajajoča gospodarska regija oziroma velesila. Azija je bila v tistem obdobju politično preveč nestabilna, zato jo tudi poročilo (1992, 3) ocenjuje kot gospodarsko nestabilno regijo. V svetovnem poročilu o naložbah (2001, 3–5)¹² na prelomu tisočletja pa je že bilo zapisano in poudarjeno, da se je zgodila velika sprememba na področju TNI – geografski premik TNI v smeri razvijajočih držav. Pri tem so kot glavni razlogi naštetih cena delovne sile, cena surovin in ekonomska politika. Temu pritrjuje tudi Ferfila (2009, 717). Leta 2008 je mednarodni finančni in gospodarski trg prizadela huda finančna in gospodarska kriza, ki je bila prva kriza takšnega obsega po gospodarski krizi v 30.-ih letih 20. stoletja. Svetovno poročilo o naložbah iz leta 2010 (2–3)¹³ ugotavlja, da je kriza povzročila precejšen upad investicij v razvitih državah, medtem ko so rastoče gospodarske velesile krizo prebrodile brez posebnih posledic. Relativni padci investicij v rastočih gospodarstvih so bili veliko manjši kot v razvitih državah.

¹¹ *World Investment Report 1992*. Dostopno prek: <http://www.unctad.org/en/docs/wir92ove.en.pdf> (11. februar 2011).

¹² *World Investment Report 2001*. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2001_en.pdf (11. februar 2011).

¹³ *World Investment Report 2010*. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf (11. februar 2011).

Statistični podatki dokazujejo, da so ZDA še vedno prva destinacija evropskih TNI. Enako tudi Evropa ostaja prva najpomembnejša ciljna destinacija ameriških TNI (Dicken, 2007, 42). V Eurostat poročilu (2008, 26)¹⁴ piše, da je bilo v letih 2004-2006 39 % vseh evropskih izvoznih TNI (ang. *outflows FDI*) usmerjenih v države severne Amerike (od tega 28 % v ZDA). Samo 12 % evropskih izvoznih TNI pa je bilo usmerjenih v Azijo (od tega največ 2 % na Kitajsko). 26 % vseh evropskih TNI je šlo v druge evropske države, ki niso države članice Evropske unije. Tudi obratno lahko vidimo, da so transatlantski ekonomski odnosi na področju TNI zelo stabilni. Iz Eurostat poročila (2008, 40) je razvidno, da so bile države Evropske unije glavni trg TNI za severno Ameriko, saj je delež vseh TNI v Evropsko unijo znašal 52,6 % (od tega 48,1 % iz ZDA). Samo 18,8 % dohodnih TNI (ang. *inflows FDI*) je prišlo iz Azije (od tega 8,7 % iz Japonske in le 1,4 % iz Kitajske). Podobna slika tokov TNI je na ameriški strani. Po podatkih Organizacije za mednarodne naložbe (2009, 2-4)¹⁵ je v letu 2008 70 % vseh TNI v ZDA prišlo iz Evrope in le 14 % iz azijsko-pacifiške regije. Največji evropski delež so prispevale Velika Britanija, Belgija in Švica. Statistika kaže, da je bilo na Japonsko največ TNI usmerjenih leta 2008, ki so skupaj dosegli 24,5 milijard dolarjev. Največji investitor pa so bile ZDA (Yusuda 2008, 1). Svetovna finančna in gospodarska kriza v letih 2008 in 2009 sta znižali intenziteto evropskih izvoznih TNI in uvoznih TNI, vendar so tokovi držav TNI ostali podobni. Po tokovih TNI sta torej ZDA in Evropska unija še vedno najtesnejša partnerja, v azijsko-pacifiški regiji pa ostaja Japonska najtrdnjša ameriška gospodarska zaveznica.

Dicken (2007, 43) opozarja, da kljub transatlantski dominaciji TNI ne smemo pozabiti celotne azijsko-pacifiške regije, za katero analitiki pravijo, da bo postala svetovno gospodarsko središče 21. stoletja in tako prevzela prevladujoč gospodarski svetovni položaj severnoatlantske regije. Pri tem cilja predvsem na Kitajsko. Wei-guo in Yang (2009, 1-9) sicer v svoji analizi ugotavljata rahel, a konstanten padec ameriških TNI na Kitajsko. Od leta 2002 do 2007 so se ameriški TNI na Kitajsko zmanjšali za več kot 6 % (čeprav se je, kot kažejo statistični podatki, nominalna vrednost TNI konstantno povečevala). Iz tabel 5.3 in 5.4 je razvidno, da so bile leta 2008 in 2009 neto vrednosti uvoznih TNI na Kitajsko višje kot v Veliko Britanijo, Francijo ali Nemčijo. Vendar pa je iz tabel 5.3 in 5.4 tudi razvidno, da je

¹⁴ Eurostat. *European Union foreign direct investment report 2008: Data 2001-2006*. Dostopno prek: <http://www.esf.be/new/wp-content/uploads/2010/07/Eurostat-EU-FDI-Yearbook-2008.pdf> (20. februar 2011).

¹⁵ Organization for International Investment. 2009. *Foreign Direct Investments in the United States*. Dostopno prek: http://www.ofii.org/docs/FDI_2009.pdf (2. marec 2011).

Kitajska v letu 2008 kot 2009 investirala manj TNI kot Velika Britanija, Nemčija ali Francija. Tako v izvoznih in uvoznih TNI pa na vrhu ostajajo ZDA.

Vprašanje, ki se pojavi na tem mestu je, zakaj Kitajska kot najhitreje rastoči svetovni trg ne privlači več evropskih in ameriških TNI? Odgovor je še vedno predvsem zaradi političnih razlogov. Moore (2010) pravi, da sta največji težavi Kitajske selektivni kriteriji za TNI (t. j. kdo in koliko lahko nekdo investira v državo) in strah pred nacionalizacijo podjetij. Poleg tega je Kitajska leta 2009, takoj po največji gospodarski krizi, začela močno spodbujati svoj notranji trg in industrijo s poceni krediti in selektivnimi industrijskimi pravnimi politikami. To pa je odvrnilo nekatere potencialne tuje investitorje, da bi pripeljali še več TNI na Kitajsko.

Če v državo pride več prilivov TNI še ne pomeni, da je to za državo nujno dobro. Potrebno je upoštevati tudi, kakšen delež predstavljajo TNI v celotnem državnem BDP. To je zelo pomembno s stališča, da lahko država zaradi hitrih večjih umikov TNI iz države pade v krizo (kar smo lahko videli na primeru Irske v letu 2010). Enako velja opozoriti na Kitajsko, ki počasi, a konstantno povečuje deleže tujih TNI v državi. Podatki kažejo, da so leta 1990 tuje TNI predstavljale 5,8 % celotnega kitajskega BDP, leta 2004 pa že 15 % (Dicken 2007, 50). V primerjavi z nekaterimi evropskimi državami (Nizozemska, Češka in Švedska) je to sicer zelo malo, a vendar ni zanemarljivo dejstvo. Še največja težava Kitajske, kot razlaga Gaiser (2010, 120) pa utegne postati »dejstvo, da več kot 70 % kitajskega uvoza in 75 % izvoza nadzorujejo tuje družbe, v večini zahodne multinacionalke, ki izkoriščajo tamkajšnji socialni in ekološki dumping. To utegne Kitajski prekrižati načrte za prevlado nad svetom v 21. stoletju«. Ne glede na uspešno gospodarstvo, ki ga je Kitajska gradila dobra tri desetletja (od reform leta 1978 dalje), se lahko njena zgodba o gospodarskem uspehu v hipu konča.

Ikenberry (2004, 42) na investicije na Kitajsko gleda s širšega geopolitičnega vidika. Kot pravi, imajo trgovina in investicije širšo politično in varnostno regionalno osnovo. Ideja tega je ustvariti takšno gospodarsko in družbeno sfero, ki bo kar najbolj spodbujala politični pluralizem in tako mehčala železno roko kitajskega komunističnega režima. Poleg tega pa trgovina in investicije ustvarjajo novo družbo, ki bo temeljila na skupnih interesih in še bolj povezanih družb. Tako bi Kitajska vedno bolj postajala vpeta v mednarodne odnose, s tem pa bi ji postajalo v interesu ohranjati stabilne in dolgotrajne odnose z drugimi državami. Poleg tega Ikenberry (2004, 43) še dodaja, da bi večja kitajska gospodarska prepletenost z drugimi

državami zmanjševala njene geopolitične učinke. Večja gospodarska vključenost in sodelovanje Kitajske v mednarodnih odnosih bi prav tako pomenilo večjo angažiranost Kitajske, da zmanjša varnostna tveganja in si prizadeva za večjo stabilnost, ne samo v regiji, temveč celotni mednarodni skupnosti.

Tabela 5.1 Prilivi tujih neposrednih investicij (TNI) (ang. *inflow FDI*) v milijardah dolarjev

Država	ZDA	Kitajska	Japonska	Južna Koreja	Avstralija	Francija	Nemčija	Velika Britanija
2009	129,9	95	12	5,8	22,6	59,6	35,6	91,5
2008	316,1	108,3	24,4	7,6	46,8	117,5	25	97
2007	271,2	83,5	22,6	2,6	44,3	158	56,4	183,4
2006	237,1	72,7	-6,5	4,9	27,9	78,2	57,1	156,2
2005	175,4	69,5	-6,5	5	24	81,1	42,9	139,5
2004	101	72,4	2,8	7	-35,2	81,1	35,9	193,7
2003	29,8	53,5	6,3	3,8	7,9	47	12,9	14,5
2002	62,9	52,7	9,2	2,9	14	48,9	36	27,8
2001	159,5	46,9	6,2	3,7	4	50,5	21,1	52,6
2000	314	40,7	8,3	8,6	13,1	43,3	198,3	118,8
1999	275,5	40,4	12,7	10,3	5,4	46,5	26,8	82,2
1998	186,3	43,8	3,2	5,2	6,3	31	21,2	63,6
1997	105,5	44,2	3,2	3,1	7,7	23,2	11,1	33,2
1996	84,5	40,2	0,2	2,3	6,1	22	6,6	24,4
1995	58,8	35,8	0,04	1,4	12,4	23,7	12	20
1994	45,1	33,8	0,9	1	4,6	15,6	7,1	9,3
1988 - 1993	44,8	8,9	0,7	1	6,1	14	3,1	21,3

Vir: WIR 1994, WIR 1995, WIR 1996, WIR 1997, WIR 1998, WIR 1999, WIR 2000, WIR 2001, WIR 2002, WIR 2003, WIR 2004, WIR 2005, WIR 2006, WIR 2007, WIR 2008, WIR 2009 in WIR 2010.

Tabela 5.4 Odlivi tujih neposrednih investicij (TNI) (ang. *outflow FDI*) v milijardah dolarjev

Država	ZDA	Kitajska	Japonska	Južna Koreja	Avstralija	Francija	Nemčija	Velika Britanija
2009	248,1	48	74,7	10,6	18,4	147,2	62,7	18,5
2008	330,5	52,2	128	19	32,8	161,1	134,6	161,1
2007	313,8	22,5	73,6	15,3	24,2	224,7	167,4	265,8
2006	221,7	21,2	50,3	8,1	22,6	121,4	94,7	86,8
2005	15,4	12,3	45,8	4,2	-33,5	115	68,9	80
2004	229,3	1,8	31	4,8	16,3	47,8	-7,3	65,4
2003	119,4	-0,2	28,8	3,4	15,3	53,1	-3,6	66,5
2002	135	2,5	32,3	2,6	7,9	50,4	15,2	50,3
2001	103,8	6,9	38,3	2,4	11	93	42,1	68
2000	142,6	0,9	31,6	5	0,6	177,4	56,8	249,8
1999	159,9	2,5	22,7	2,5	3,6	108	50,6	199,3
1998	146,1	2,6	24,2	3,9	2,3	45,5	91,2	119
1997	99,5	2,6	26,1	3,2	6,5	35,6	40,7	61,6
1996	84,4	2,1	23,4	4,2	6,1	30,4	50,8	34
1995	92,1	2	22,5	3,1	3,8	15,8	39	43,6
1994	73,3	2	18,1	2,3	2,5	24,4	18,9	32,2
1988-1993	39,3	2	32,5	1	3,2	24,2	18,4	25,1

Vir: WIR 1994, WIR 1995, WIR 1996, WIR 1997, WIR 1998, WIR 1999, WIR 2000, WIR 2001, WIR 2002, WIR 2003, WIR 2004, WIR 2005, WIR 2006, WIR 2007, WIR 2008, WIR 2009 in WIR 2010.

V tabeli 5.3 in 5.4 so prikazani podatki o TNI za tiste posamezne države, ki jih obravnavam v magistrskem delu. Podatki kažejo, da so največji tokovi TNI med najbolj razvitimi državami. Največ TNI pa je v severnoatlantski regiji. Potrebno je opozoriti, da Kitajska vedno bolj postaja ciljna država TNI, medtem ko sama še ne investira v druge države v tako velikem obsegu. Težava, ki utegne nastati na kitajski strani je mogoče le ta, da njena filozofija o samozadostnosti in superiornosti ne bo dovolila popolnoma prostega trga za TNI. Ko bodo odpravili še ti pomanjkljivosti, ki se bosta kazali v večji gospodarski odprtosti in večji politični volji, se bo tok TNI in drugih dobrin, domnevam, počasi selil v to državo in tako tudi na področju TNI krepil svetovni geoekonomski center v azijsko-pacifiški regiji.

6 Vojaško-strateški trendi

Carr (1954, 110) je dejal, da zunanja politika države ni omejena samo s svojimi cilji, temveč tudi z vojaško močjo, ali bolj natančno, z razmerjem med svojo vojaško močjo in vojaško močjo drugih.

Konec hladne vojne je za ZDA pomenil konec neposredne grožnje oziroma odkritega sovražnika, ki ga je predstavljala Sovjetska zveza. ZDA ni bilo več potrebno toliko svoje politične in vojaške pozornosti posvečati severnoatlantski regiji s Sovjetsko zvezo in Evropo na čelu, temveč se je lahko usmerila na tista področja (regije), kjer so bili ameriški nacionalni interesi veliko bolj ogroženi. Rice-ova (2000)¹⁶ je dejala, da je konec hladne vojne oziroma odsotnost Sovjetske zveze za ZDA pomenilo redefiniranje ameriškega nacionalnega interesa. Kot pravi Ferfila (2009, 735), je konec hladne vojne za Evropo pomenil tudi usahnitev velikih vojaških arzenalov, med katerimi so bili največji ravno ameriški. Ameriška vojaška strategija je kljub vsemu sledila politiki hegemonije in tako skušala ohraniti svetovno nadvlado z ameriško prisotnostjo na vsakem delu sveta.

Kanet (2008, 339–58), Cohen (2003, 59–61) in Bisley (2007, 211–26) vidijo Kitajsko kot največjega ekonomskega, vojaškega in političnega tekmeča ZDA. Rice-ova (2000) v svojem kritičnem premisleku o ameriških zunanjih interesih izpostavlja pomembnost razumevajočih odnosov in pravega ravnotežja z velikimi silami, predvsem Kitajsko in Rusijo. Prav tako priznava pomembnost vedno močnejše pacifiške regije kot potencialno grožnjo ameriškim nacionalnim interesom. Zato v nadaljevanju jasno zatrdi, da “mora biti ameriška vojska zmožna se odločno spoprijeti z vzponom katere koli sovražne sile v azijsko-pacifiški regiji”. Ena možnost je, da ZDA še naprej povečujejo svoje vojaške zmogljivosti oziroma jih organizirajo tako, da so sposobne hitrih vojaških premikov (iz ene regije v drugo).

Azijsko-pacifiška regija postaja v mednarodni skupnosti ena najpomembnejših vojaško-strateških regij, saj se v tej regiji prekrivajo interesi dveh največjih svetovnih igralcev – ZDA kot svetovnega hegemonu in Kitajske kot nove vzhajajoče velesile, ki širi svojo geopolitično sfero. ZDA so azijsko-pacifiško regijo ustvarile za svojo interesno sfero že v 19. stoletju, ko

¹⁶ Rice, Condoleezza. 2000. *Campaign 2000: Promoting the National Interest*. Foreign Affairs January/February 2000. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/us-strategy-and-politics/campaign-2000-promoting-national-interest/p10456> (16. januar 2010).

je bila Kitajska še močno usmerjena v notranjost države, saj je večji poudarek dajala celini kot morju. Da je bila geostrateška usmerjenost na morje izrazito bolj pomembna kot v celino pravi Cohen (2003, 36–8), saj so ekonomsko najmočnejše države na svetu bile izrazito orientirane na pomen morja (primer so ZDA, Velika Britanija, Francija, Japonska, Nemčija, Italija in Kanada). V kolikor želi država zagotavljati varno mednarodno trgovanje, mora razpolagati s sredstvi moči. Gospodarstvo in vojska gresta z roko v roki – vojska zagotavlja varnost, gospodarstvo denar za vojsko. Ko je Kitajska v 70.-ih letih 20. stoletja začela z gospodarskimi reformami, je njen BDP začel naraščati. Vzporedno s tem je bilo potrebno iskati in zagotavljati mednarodne trge. Kopenske poti niso več zadoščale, zato je Kitajska v tistem trenutku spremenila strategijo in dala večjo težo »morskosti« (ang. *maritimity*). S tem dejanjem je, kot pravi Cohen (2003, 39), naredila korak v smeri ustvarjanja novega geostrateškega statusa. In ker ima geografsko gledano Kitajska možnost širjenja svojega morskega potenciala le na Pacifiški ocean, je to tudi storila. Posledično zaradi hitrega gospodarskega razvoja in novih trgov pa je morala začeti večati tudi vojaške kapacitete, da je zagotovila varnost preskrbovalnih poti. S tem dejanjem pa je začela predstavljati močan izziv polstoletni ameriški prevladi v azijsko-pacifiški regiji (Cohen 2003, 233). V nadaljevanju bom predstavil tri ameriške strateške dokumente za azijsko-pacifiško regijo, kjer se jasno odražajo novi izzivi za to regijo in iz katerih je delno razvidno, da severnoatlantska regija ne predstavlja več ključnega izziva za ZDA in mednarodno skupnost.

V ameriški strategiji za azijsko-pacifiško regijo iz leta 1995 (5)¹⁷ je jasno zapisano, kaj so bili ameriški nacionalni interesi v tej regiji: 1. zagotoviti mir in varnost; 2. zagotoviti gospodarski dostop v regiji; 3. uveljavljanje svobode plovbe ter 4. preprečitev vzpona novega hegemon ali koalicije. Za doseganje tega cilja so ZDA sklepale bilateralne dogovore (zaradi različnih nacionalnih interesov posameznih držav je bilo multilateralne dogovore veliko težje ali nemogoče sklepati), ohranjale in nadgrajevalе strateško pomembne vojaške baze ter z vojaško prisotnostjo v regiji vzdrževale mir in stabilnost. Mir in stabilnost sta bila (in še vedno sta) najpomembnejša cilja ameriške azijsko-pacifiške strategije, saj je bilo le tako mogoče zagotavljati varen transport dobrin (predvsem surove nafte iz Bližnjega Vzhoda). Kot še piše v strategiji, je bilo to za ZDA tako pomembno, ker je ameriški izvoz v 70.-ih in 80.-ih letih v azijsko-pacifiško regijo rasel dvakrat hitreje kot v severnoatlantsko regijo. V omenjeni strategiji je pomembno omeniti tudi ameriški odnos do naraščajoče Kitajske gospodarske

¹⁷ *United States Security Strategy for the East Asia-Pacific region 1995*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA298441&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf> (1. februar 2011).

moči in odnosa do vojaških zmogljivosti. ZDA so bile najbolj zaskrbljene nad netransparentnostjo Kitajskih vojaških sil. Poudarjeno je tudi, da je začela Kitajska intenzivno vlagati v razvoj letalskih in predvsem morskih sil. ZDA so zato v strategijo zapisali, da bo v prihodnje potrebno okrepiti predvsem vojaški dialog (1995, 14–15).

Desetletje kasneje se je vojaška strategija za azijsko-pacifiško regijo precej razlikovala od tiste iz leta 1995, a bistvene značilnosti so ostale iste. V ameriški strategiji za azijsko-pacifiško regijo iz leta 2004 (1)¹⁸ je zapisano, da se morajo ameriške vojaške sile reorganizirati in sicer tako, da se na splošno zmanjša število vojaških sil (to velja tudi za severnoatlantsko regijo, saj je eksplicitno zapisano, da mora priti do umika vojaških sil iz Nemčije). Zelo pomemben podatek pri tem pa je, da število vojaških sil v azijsko-pacifiški regiji ostane nespremenjeno. Kot razlog je navedeno zagotavljanje varnosti gospodarske preskrbe. Dalje je v strategiji zapisano, da bodo ZDA krepile vojaške zmogljivosti z namenom odvratanja groženj s strani morebitnih tekmecev (2004, 3). To se nanaša v prvi vrsti na Kitajsko, ki je leta 2003 postala že četrti največji izvoznik blaga na svetu (takoj za Nemčijo, ZDA in Japonsko) in dejstvo, da je velik delež BDP-ja namenjala vojski in s tem krepila svoj geostrateški položaj v azijsko-pacifiški regiji. V strategiji je prav tako poudarjeno nujnost ameriškega sodelovanja z državami kot so Japonska, Filipini, Malezija, Singapur, Tajska, Indonezija in Avstralija z namenom zagotoviti dostop do uporabe njihove vojaške infrastrukture. Hkrati je v strategiji zapisano, da ZDA državam, kjer imajo zagotovljene vojaške baze, namenjajo več milijonov dolarjev različne oblike pomoči oziroma pomoči v obliki investicij (2004, 9–10). Če pogledamo na zemljevid, lahko opazimo dvojje: 1. te države delno obkrožajo Kitajsko in 2. te države tvorijo verigo, ki lahko preprečuje Kitajski izhod na Pacifiški ocean in hkrati z zaprtjem morskih ožin tudi na Indijski ocean (ki je za Kitajsko prav tako življenjskega pomena). Hkrati je zanimiv opis ZDA nekaterih držav v azijsko-pacifiški regiji, saj je iz tega mogoče razbrati, kakšen geopolitičen pomen dajejo Kitajski in kako vidijo druge države (npr.: Japonska ne predstavlja večje nevarnosti, saj ima zgodovinske, kulturne in ustavne omejitve; Indija ima napačno geografsko lego; Indonezija pa ima dovolj notranjih težav) (2004, 11). Širša geopolitična slika pokaže, da reakcija ZDA ni usmerjena zgolj v azijsko-pacifiško regijo, temveč širše. Kitajska je, kot slikovno in opisno ponazori Brzezinski (1997, 184), začela širiti svojo sfero vpliva od Indonezije do Severne Koreje in na zahodu vse do Kazahstana. Desker (2008, 59–61), Camroux in Okfen (2004, 165–6) analizirajo ameriško

¹⁸ *United States Security Strategy for the Asia-Pacific region 2004*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA424334> (1. februar 2011).

geostrategijo tudi z drugih zornih kotov. ZDA konstantno krepijo bilateralno zaveznitvo s Filipini, Indonezijo, Malezijo, Tajsko, Singapurjem, Vietnamom, Kambodžo in Indijo. Na zemljevidu te države tvorijo geostrateški polkrog okoli Kitajske. Drugi polkrog pa spada v geostrateško sfero Rusije (države Skupnosti neodvisnih držav in Mongolija). ZDA s prej omenjenimi državami sodelujejo na vojaškem področju in jim nudijo gospodarsko podporo. Desker (2008, 58–62) pravi, da ZDA večkrat organizirajo skupne vojaške vaje kot znak dobrega sodelovanja ter jim omogočajo gospodarsko sodelovanje.

Za ZDA je še posebej pomembno dobro sodelovanje s Tajsko, Singapurjem in Indonezijo. Vse tri omenjene države namreč nadzorujejo Malajsko ožino, ki je ena najpomembnejših svetovnih morskih ožin. Skozi malajsko ožino potuje 40 % celotne svetovne trgovine s surovo nafto (Kaplan 2009, 20). Kot je zapisano v poročilu ameriškemu Kongresu o kitajskih vojaških zmogljivostih (2009, 4), je Malajska ožina najpomembnejša preskrbovalna pot Kitajske za njeno gospodarstvo (več kot 80 % celotnega uvoza surove nafte poteka skozi omenjeno ožino). Že v srednjem veku so pomorščaki pri odkrivanju novih morskih poti vedeli, da je Malajska ožina ena najpomembnejših v tem delu sveta. Iz tega je tudi nastal rek: “Kdor kraljuje Malajski ožini, ima roko okoli vratu Benetk” (Kaplan 2009, 19). Zato je za ZDA izrednega pomena, da imajo z državami v tej regiji dobre vojaške, gospodarske in politično-diplomatske odnose, kajti lahko bi naredil analogijo med Kaplanovo trditvijo z Benetkami in Kitajsko.

V strategiji za azijsko-pacifiško regijo iz leta 2009¹⁹, ki je napisana za administracijo Baracka Obame, je zapisanih nekaj ključnih smernic, kakšna naj bo ameriška zunanja politika v tej regiji. Najpomembnejša ugotovitev v strategiji je, da prihaja do geopolitičnega premika v azijsko-pacifiško regijo, ki tako postaja centralna politična in ekonomska svetovna regija (2009, 9). V strategiji je poudarjeno, da je Kitajska zunanja politika zelo pragmatična in realistična, kar od ZDA terja enako obravnavo (2009, 5). To lepo potrjuje Tillovo tezo v teoretskem uvodu, ki pravi, da če moderna država zasleduje realistično zunanjo politiko, mora tudi post-moderna država do nje ubrati enako strategijo, sicer lahko izgubi bitko v geostrateških odnosih. V strategiji (2009, 5–6) je prav tako poudarjeno, da morajo ZDA še naprej ohranjati enako število vojaških sil v azijsko-pacifiški regiji. Zanimiva pa je ameriška

¹⁹ *United States and the Asia-Pacific region: Security Strategy for the Obama Administration*. Dostopno prek: http://www.cnas.org/files/documents/publications/CampbellPatelFord_US_Asia-Pacific_February2009.pdf (1. februar 2011).

izbira zunanjepolitične strategije, saj je zapisano, da morajo ZDA bolj spodbujati multilateralizem (v nasprotju s prejšnjima dvema strategijama, ki sta bolj poudarjali bilateralizem) (*ibid.*).

Če pogledamo na drugo stran ameriške obale vidimo, da Evropa oziroma Evropska unija še vedno ni tisto, kar so od nje pričakovale ZDA. V varnostnem smislu so dosegle takšno politično ureditev, ki močno otežuje ponovni veliki vzpon katere koli evropske države. A hkrati so dosegli močno vojaško in ekonomsko evropsko odvisnost od ZDA. Kot pravi Gaiser (2010, 72), če bi ZDA naenkrat ne bila več svetovna gonilna sila, Evropa ne bi dolgo živela. Težava Evropske unije je v prvi vrsti ta, da nima enotne skupne zunanjepolitične strategije (kajti obstoječa Skupna zunanja in varnostna politika je le najmanjši skupni imenovalec vseh nacionalnih interesov posameznih držav članic) oziroma nima t. i. velike strategije (ang. *grand strategy*), saj jo sproti določajo najmočnejše države znotraj Unije. Poleg tega Evropska unija nima lastnih vojaških sil, saj deluje znotraj okvira NATO, ki pa ga v največji meri vodijo prav ZDA. Če bi ZDA in Evropska unija želeli, da severnoatlantska regija ostane svetovno geopolitično središče, je nujno, da Evropska unija postane enoten akter s svojimi lastnimi vojaškimi zmogljivostmi, ki bodo sposobne same sebi zagotavljati varnost. S tem bi močno razbremenile ZDA, ki bi tako lahko svoje zmogljivosti usmerjale v tiste regije, kjer je to potrebno. Kajti kot pravi Gaiser (2010, 76), le »združenje Evrope in Amerike lahko svetu zagotovi red pod zahodnimi standardi«. Sicer bomo v nasprotnem primeru lahko začeli govoriti o novem mednarodnem sistemu, kjer bodo morebiti veljala pravila, norme in vrednote, ki niso skupna tistim v severnoatlantski regiji.

Največja težava za ZDA (tako kot za preostali svet) ostaja kitajska vojaška netransparentnost. Rice-ova (2008, 4) opozarja, da morajo ZDA veliko pozornosti nameniti Kitajski ravno zaradi pomanjkanja transparentnosti o vojaških izdatkih, vojaški doktrini in kitajskih strateških ciljih. To je neposredno izpostavljeno tudi v poročilu ameriškemu Kongresu o Kitajskih vojaških zmogljivostih (2009)²⁰, kar od ZDA terja večjo in učinkovitejšo vojaško pripravljenost v azijsko-pacifiški regiji z namenom, da bi lahko preprečila morebitno destabilizacijo regije in odvrnila morebitne grožnje. Cossa in drugi (2009, 23) pravijo, da Kitajska ogroža kontinentalno-pomorsko ravnotežje in je torej glavni igralec v vseh pogledih azijske varnostne strukture.

²⁰ *Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China 2009*. Dostopno prek: http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China_Military_Power_Report_2009.pdf (2. februar 2011).

Pri tem Evropska unija ne more veliko pomagati ZDA, saj nima lastnih vojaških sil in vojaške doktrine. Če govorimo o varnostnem vprašanju, je potrebno poudariti, da je severnoatlantska regija varnostno konsolidirana regija, medtem ko je azijsko-pacifiška regija veliko bolj nestabilna. Ikenberry (2004, 37) pravi, da je do takšne situacije prišlo po koncu hladne vojne, ki se v azijsko-pacifiški regiji ni končala. V Evropi je padec berlinskega zidu pomenil konec delitve, medtem ko v azijsko-pacifiški regiji česa podobnega ni bilo, kar jasno kažejo nekatera dejstva – vprašanje statusa Tajvana in tajvanske ožine ter korejski polotok še vedno ostajata nerešena. ZDA so s koncem hladne vojne prav tako v severnoatlantski regiji stabilizirale odnose z Rusijo. ZDA skušajo Rusijo čim bolj vplesti v transatlantske povezave – OVSE (Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi) in NATO (v okviru NATO deluje Svet NATO-Rusija) – z namenom državo zavezati pravilom, ki veljajo v tej regiji (utemeljene na ameriško-evropskih vrednotah in normah).

Govornik Pentagona Bryan Whitman je aprila 2006 oznanil, da bodo začeli premikati svoje vojaške zmogljivosti iz severnoatlantske regije v pacifiško regijo. Ta ameriška reakcija je bila odgovor “proti neznanem” (2006)²¹. ‘Neznano’ se nanaša na Kitajsko in njeno vojaško netransparentnost (koliko denarja namenijo za vojsko, kakšna je njihova strategija, kakšno orožje posedujejo ipd.). Zaradi tega so ZDA okrepile vojaško sodelovanje z najmočnejšima pacifiškima zaveznicama Japonsko in Južno Korejo ter drugimi strateško pomembnimi centralnimi in južnimi azijskimi državami (vključno z Indijo) (*ibid.*). Kitajsko netransparentnost je potrebno prav tako razumeti v luči načela teorije realizma, ki ga je zapisal Carr (1954, 110), saj pravi, da si nobena vlada ne sme privoščiti polno in iskreno širiti informacije o njeni vojaški moči drugim državam. Kitajska to načelo dojema skrajno resno. ZDA se sicer glede transparentnosti vojaških zmogljivosti držijo načela demokratičnega nadzora (ang. *democratic control*), ki velja med demokratičnimi državami. Ker pa Kitajska ni demokratična država, se morajo ZDA temu ustrezno prilagajati in iskati alternativne rešitve. Ena izmed rešitev je vpeti Kitajsko v vojaško-strateške multilateralne forume ter organizacije in jo na mehak način pripraviti do spoštovanja norm, ki veljajo v teh organizacijah. Nekaj podobnega je želel na gospodarskem področju storiti Clinton, ko je skušal Kitajsko v 90.-ih letih 20. stoletja priključiti Svetovni trgovinski organizaciji.

²¹ Defense & Security News. 2006. *US military shift to the Pacific a ‘Hedge’ against China: Pentagon*. Available at: <http://www.defencetalk.com/us-military-shift-to-the-pacific-a-hedge-against-china-pentagon-6170/> (19. april 2010).

V poročilu ameriškemu Kongresu o kitajskih vojaških zmogljivostih (2009, VII–VIII) je zapisano, kakšen napredek je na vojaškem in strateškem področju naredila Kitajska od leta 2000 do 2009. V prvi vrsti je zapisano, da so vsi podatki, ki se nanašajo na kitajske vojaške zmogljivosti in strateške usmeritve, še vedno nejasni. ZDA se v politično-diplomatskih odnosih trudijo, da bi te informacije pridobile. V poročilu je zapisano, da je Kitajska naredila velik korak pri izboljšanju vojaške tehnologije, saj lahko z najnovejšo tehnologijo dosežejo kateri koli zemeljski cilj v Severni Ameriki. Kitajska je močno povečala in izboljšala morske vojaške sile do te mere, da ZDA priznavajo, da bi lahko kljub še vedno veliki ameriški premoči Kitajska povzročila precejšnjo škodo ne samo vojaškim silam, temveč tudi kopenskim ciljem. Odgovor ZDA takšnim spremembam v azijsko-pacifiški regiji je povečana stopnja pripravljenosti. Kot navaja Black (2008, 232), so ZDA leta 2006 65 % vseh balističnih raket prerazporedile iz Atlantskega v Pacifiški ocean. Druga statistika kaže, da so ZDA število podmornic v Atlantskem oceanu zmanjšale iz 35 v 2007, na 32 v 2010 in jih povečale v Pacifiškem oceanu iz 27 v 2007, na 36 v 2010 (The International Institute for Strategic Studies 2007 in The International Institute for Strategic Studies 2010).

Podatki *Global Issues*²² o vojaških izdatkih od leta 1999 do 2008 kažejo, da je izdatke za vojaške zmogljivosti najbolj povečala ravno Kitajska (194 %), nato Rusija (172 %), Savdska Arabija (81 %), ZDA (67 %) in Indija (64 %). Evropske države (Francija, Velika Britanija, Italija, Nemčija idr.) so svoje izdatke za vojaške zmogljivosti povečevale v precej manjšem obsegu. Druga statistika, narejena na podlagi podatkov Svetovne banke pa kaže, da izdatki (merjeni v odstotkih BDP posamezne države) za vojsko ne odražajo nujno realne varnostno-obrambne slike. Tabela 6.5 prikazuje, koliko odstotkov BDP-ja posamezna država nameni za vojsko:

²² Global Issues. *World Military Spending*. Dostopno prek: <http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending#WorldMilitarySpending> (19.marec 2010).

Tabela 6.5 Odstotek BDP proučevanih držav, namenjen za vojsko

	ZDA	Kitajska	Japonska	Avstralija	Južna Koreja	Francija	Velika Britanija	Nemčija
1995	3,8	1,7	1	2,1	3	3	2,9	1,6
1996	3,5	1,8	1	2	2,9	2,9	2,9	1,6
1997	3,3	1,7	1	1,9	2,9	2,9	2,6	1,5
1998	3,2	1,8	1	2	3	2,7	2,6	1,5
1999	3	1,9	1	2	2,7	2,7	2,4	1,5
2000	3,1	1,8	1	1,9	2,6	2,5	2,4	1,5
2001	3,1	2	1	2	2,6	2,5	2,4	1,5
2002	3,4	2,1	1	1,9	2,4	2,5	2,5	1,5
2003	3,8	2,1	1	2	2,5	2,6	2,6	1,4
2004	3,9	2	1	1,9	2,5	2,6	2,5	1,4
2005	4	2	1	2	2,6	2,5	2,4	1,4
2006	4	2	0,9	2	2,6	2,4	2,4	1,3
2007	4	1,9	0,9	1,9	2,6	2,3	2,4	1,3
2008	4,3	1,9	0,9	1,9	2,8	2,3	2,5	1,3
2009	4,6	2	1	2	2,9	2,4	2,7	1,4

Vir: Svetovna banka²³

Iz tabele 6.5 je razvidno, da za vojsko največji odstotek BDP-ja še vedno namenijo ZDA, kar potrjuje teorijo o tem, da velesile (oziroma hegemon) nosi največje stroške za ohranjanje varnosti in stabilnosti ter ohranjanje svojega položaja v mednarodni skupnosti. Če iz zgornjih podatkov v tabeli za vsako državo naredim črtni graf in znotraj vsakega črtnega grafa še linearno trendno črto (glej Prilogo), potem dobim naslednje rezultate: vse proučevane države, razen ZDA in Kitajske, imajo negativno linearno trendno črto, kar pomeni, da le ZDA in Kitajska konstantno povečujejo izdatke v odstotkih BDP-ja za vojsko. Nasprotno pa evropske države (in tudi Japonska, Južna Koreja in Avstralija) izdatke v odstotkih BDP-ja za vojsko zmanjšujejo.

ZDA so tako lahko upravičeno zaskrbljene o prihodnosti kitajske vloge v azijsko-pacifiški regiji. Desker (2008, 61) pravi, da bi bilo nujno potrebno vzpostaviti trans-pacifiško institucijo kot sta npr. NATO ali OVSE. Vendar se tu pojavi problem stopnje zaupanja med državami. Kitajska s svojo netransparentnostjo in nedemokratičnim sistemom še vedno ne vzbuja tolikšne stopnje zaupanja, da bi lahko skupaj z ZDA ustanovile organizacijo, ki bi delovala po vzoru transatlantskih organizacij. Čeprav je bilo med Kitajsko in ZDA sklenjenih veliko bilateralnih sporazumov na vojaškem področju, pa v veliki meri drži, da ti sporazumi ostajajo še vedno črka na papirju, ki se prepočasi preslikujejo v realnost.

²³ The World Bank: Working for a World Free of Poverty. *Expenditure (% of GDP)*. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS> (13. marec 2011).

7 Politično-diplomatski trendi

Kot je dejal že Machiavelli (zapisano v teoretskem uvodu), so eden izmed kazalnikov uspešnosti in moči države tudi odnosi z drugimi državami. Pri tem najpomembnejšo vlogo igra diplomacija. Diplomacija je jezik, ki zahteva veliko mero premišljenosti, prefinjenega jezikovnega izražanja in uglajenosti, da ne bi koga užalili ali spravili v zadrego, hkrati pa ima moč prepričevanja. Kot pravi Rice-ova (2000), ZDA v politično-diplomatskem jeziku uporabljajo besede, ki drugih ne spravljajo v zadrego. Namesto pojmov kot so politika moči, velesila ali ravnotežje moči, raje uporabljajo besede kot so mednarodno pravo in mednarodne norme. Vendar kot dalje pravi je potrebno te besede razumeti realistično, npr. humanitarni interes predstavlja nacionalni interes ali interes mednarodne skupnosti. Zato dajejo ZDA pri srečanjih z državami azijsko-pacifiške regije še posebno pozornost jeziku, ko želijo preko politično-diplomatskih srečanj uveljaviti ali predstaviti svoja stališča.

Ameriški politično-diplomatski odnosi do vzhodne Azije so, kot pravi Ikenberry (2004, 41–2), zelo pragmatični: na eni strani imajo realistično strategijo, na drugi pa liberalno strategijo. Realistična pravi, da morajo ZDA zagotavljati varnost in zaščito v regiji, kar jim zagotavlja gospodarsko, logistično, tehnološko in diplomatsko podporo strateških partnerjev. To je odraz popolne realistične geopolitične orientacije. Na drugi strani pa ameriška liberalistična strategija poudarja pomembnost multilateralnih organizacij in spodbujanje demokratičnih forumov v azijsko-pacifiški regiji. Če imajo ZDA in azijsko-pacifiške države težave vzpostaviti učinkovite mednarodne institucije, imajo ZDA in evropske države politične težave s tem, kdo bo prevzemal odgovornost v določenih primerih. Kot pravita Bugajski in Teleki (2007, 53–4), želi Evropska unija v mednarodni skupnosti delovati kar najbolj avtonomno, brez sodelovanja z ZDA, obenem pa v zadevah, povezanih z mednarodno varnostjo, ne želijo prevzemati prevelikih tveganj in se zato zatekajo k sodelovanju z ZDA (predvsem v okviru zveze NATO). Zato ZDA po drugi strani Evropsko unijo upravičeno kritizirajo kot neodločnega akterja oziroma akterja, ki skuša svoje cilje doseči z najmanj napora. Vendar kljub temu ostajajo transatlantske države še vedno najtrdnejše politično-diplomatsko zaveznice.

V ameriški varnostni strategiji (2010, 46) je zapisano, da je naloga ZDA modernizirati infrastrukturo mednarodnega sodelovanja, ki bo odražala pravo razporeditev moči in odgovornosti v mednarodni skupnosti. Tako želijo ZDA čim bolj vključiti nove regionalne

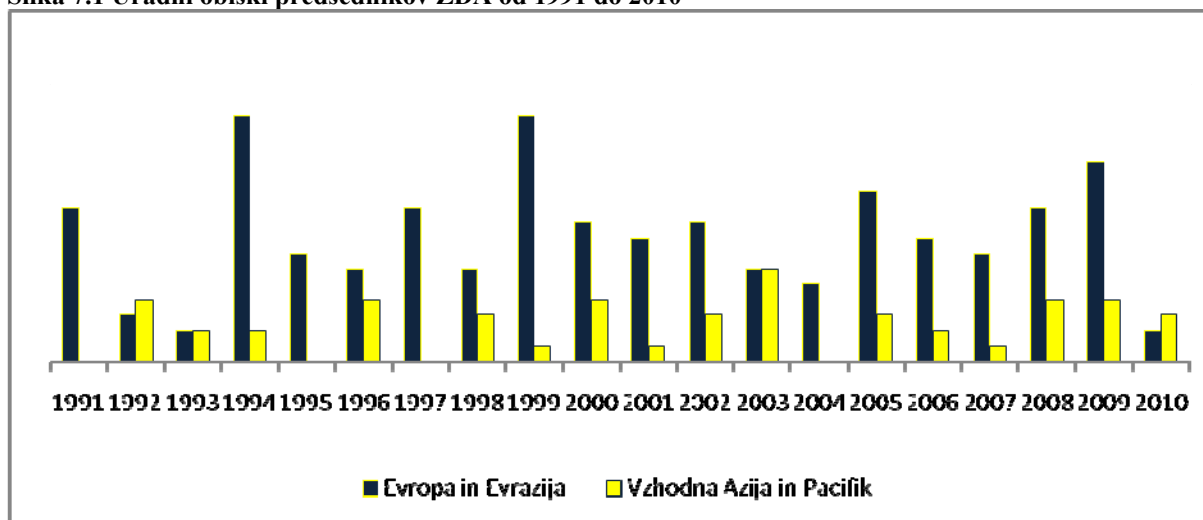
velesile (v pri vrsti Kitajsko) v mednarodne organizacije in tako od njih zahtevati vedenje, ki bo v skladu z pravili teh organizacij. Ne nazadnje ne smemo pozabiti, kot je delaj Metzl (2009), da so bile pobudnice vseh največjih mednarodnih organizacij (npr. Organizacija Združenih narodov, Mednarodni denarni sklad ali Svetovna banka) ravno ZDA. ZDA so si skozi omenjene mednarodne organizacije prizadevale za vzpostavitev t. i. varnostnega dežnika (ang. *security umbrella*) na eni strani z Evropo in na drugi z Azijo, z namenom odvrčanja vojaškega tekmovanja. Ameriška politično-diplomatska prizadevanja v mednarodnih organizacijah so močno pripomogla k ravnotežju moči v mednarodni skupnosti, pri čemer so ZDA igrale vlogo svetovnega 'policista'.

Condoleezza Rice (2008, 2) je v svojem razmišljanju o ameriških nacionalnih interesih jasno povedala, da je ameriško zavezništvo skupaj z Evropo in Azijo osnova mednarodnega reda. Poleg tega izpostavlja pomembnost ohranjanja trdnega transatlantskega zavezništva v okviru zveze NATO, kajti po njenem mnenju predstavlja steber demokracije v svetu. V ameriški varnostni strategiji (2010, 41–2) je zapisano enako, kar pravi Rice-ova, vendar pri tem varnostna strategija izpostavlja potrebo po večjem varnostnem sodelovanju med Evropsko unijo in ZDA ter potrebo po združitvi Evrope. Kajti le skupna Evropa bo lahko tudi v prihodnosti močan mednarodni igralec, pri čemer bo nujen pogoj za to tudi vzpostavitev skupnih vojaških sil. Kot pravi Brzezinski (2001, 31), bo Evropa kljub močnemu gospodarstvu brez vojaške moči še naprej *de facto* ameriški vojaški protektorat.

Ne glede na trdnost transatlantskih odnosov pa se dozdeva, da je na politično-diplomatski ravni opaziti trend, da so ZDA veliko bolj aktivne v azijsko-pacifiški regiji kot v severnoatlantski regiji. Ikenberry (2004, 38) pravi, da ameriški odnosi z državami v azijsko-pacifiški regiji temeljijo predvsem na bilateralnih vojaških vezeh, medtem ko so ekonomske multilateralne vezi zelo krhke. In ker sta ravno gospodarstvo in varnostna stabilnost pomembna za vse države v regiji, je za ZDA ključnega pomena, da okrepi tudi multilateralizem v regiji. Niblett (2010, 192–3) opozarja, da je posebej v času predsedovanja Baracka Obame intenziteta politično-diplomatskih odnosov veliko večja v azijsko-pacifiški regiji kot v severnoatlantski, kar daje jasen znak, katera regija je za ZDA pomembnejša in kam se obrača ameriški zunanjepolitični kompas. Tako so prizadevanja ZDA v azijsko-pacifiški regiji usmerjena v iskanje strateškega vojaškega in gospodarskega sodelovanja v multilateralnih okvirih.

Hillary Clinton je za svoj prvi državniški obisk izbrala Kitajsko in tako na simbolni ravni pokazala, kateri regiji bodo ZDA v zunanjepolitičnih odnosih namenila več pozornosti. Gaiser (2010, 77) pravi, da so s tem ZDA želele izbrati pot G2, ki pomeni strateško partnerstvo s Kitajsko. Obamova administracija je tudi sicer zelo naklonjena azijsko-pacifiški regiji – veliko bolj kot severnoatlantski. To je jasno zapisano tudi v ameriški strategiji za azijsko-pacifiško regijo iz leta 2009, ki pravi, da bodo ZDA vodile do azijsko-pacifiških držav (še posebej do Kitajske) politiko odprtih vrat. Hkrati je zapisano, da bodo ZDA odpravljale nekatere ekonomske privilegije evropskih držav, ki so ji tako pomagale vstopati na vzhodne trge (2009, 12). Pregled obiskov predsednikov ZDA in zunanjih ministrov v Evropi in azijsko-pacifiški regiji (glej sliko 7.1 in 7.2) sicer kažejo, da so ameriška vrata za evropske obiske še vedno bolj odprta kot za azijsko-pacifiške. Vendar je pri tem potrebno opozoriti, da sta v obiske v Evropi in Evraziji zajeti tudi Rusija in zveza NATO, med katerimi je veliko srečanj posvečenih razvoju strateških odnosov (v primeru ZDA-Evropska unija-Rusija) in krepitvi zveze NATO ter (re)definiranju njenih novih strateških usmeritev. V kolikor bi odšteli ta srečanja, bi bile razlike v uradnih obiskih v severnoatlantski regiji in azijsko-pacifiški regiji manjše.

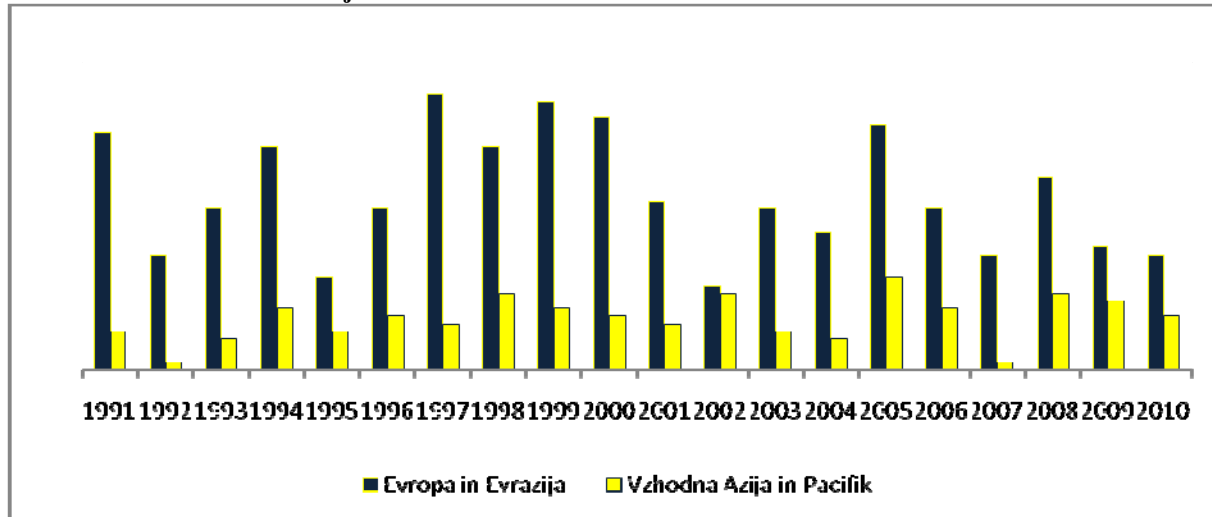
Slika 7.1 Uradni obiski predsednikov ZDA od 1991 do 2010

Vir: US Department of State: Office of the Historian²⁴

²⁴ US Department of State: Office of the Historian. Dostopno prek: <http://history.state.gov/> (14. februar 2011).

Slika 7.1 Uradni obiski zunanjih ministrov ZDA od 1991 do 2010

Vir: *US Department of State: Office of the Historian*

ZDA se zavedajo pomembnosti Kitajske in njene moči v mednarodni skupnosti. Rolfe (2008, 100) pravi, da morajo zato vse države v regiji omogočiti vstop rastoče Kitajske v mednarodno dogajanje in ne poskušati zatirati njenih načrtov. Zato ZDA poskušajo intenzivno vpeti Kitajsko v regionalne strukture, podobne tistim, ki delujejo v severnoatlantski regiji. Rice-ova (2000) močno zagovarja stališče, da je za ohranjanje mednarodne varnosti in stabilnosti nujno vpeti Kitajsko v multilateralne forume in organizacije. S tem bi ji odvzeli absolutno moč in jo prisili obnašati se po že vnaprej predvidenih pravilih ter spoštovati vrednote in norme. Namreč, ko postane državno obnašanje v mednarodnih odnosih do neke mere predvidljivo, se akterjem zmanjšajo varnostna tveganja in neposredno tudi stroški, povezani z njimi. Desker (2008, 57) pravi, da če bi Kitajska začela sodelovati v multilateralnih organizacijah, bi dejansko postala bolj socializirana v mednarodni skupnosti. Ikenberry (2004, 44) sicer pravi, da Kitajska še ni pripravljena na zavezujoče obveznosti na (predvsem) varnostnem področju, je pa pripravljena na zmernejše institucionalne oblike sodelovanja kot so dvostranski pogovori o varnostnih vprašanjih in sodelovanje v regionalnih varnostnih forumih.

Hu (2009, 12–13) pravi, da je APEC edini azijsko-pacifiški forum za diskusijo in reševanje regionalnih vprašanj in edini forum, ki je uspel združiti dve največji regionalni velesili (ZDA in Kitajsko). To pa je APEC-u uspelo predvsem zaradi dejstva, ker so odločitve, ki jih sprejmejo, nezavezujoče in služijo bolj kot priporočila – če jih država (ne)želi upoštevati, je to njena odločitev. Kot pravi Rolfe (2008, 101–4), je APEC kot multilateralni forum odličen okvir za nadaljnje razvijanje sodelovanja med državami v regiji, vendar je njegovo delovanje povsem omejeno s suverenostjo držav. Zaradi tega so tudi teme razpravljanj temu primerne –

izogibajo se predvsem konfliktnim temam kot sta varnost in stabilnost. Zato namesto ozkega termina 'varnost' uporabljajo širši pojem, in sicer 'celovit varnostni sistem' (ang. *comprehensive security*). Kot še dodaja Rolfe (2008, 100), je kakršna koli multilateralna organizacija v azijsko-pacifiški regiji, ki bo ustanovljena po principu transatlantskih organizacij (npr. NATO ali OVSE) ali Evropske unije, že vnaprej obsojena na neuspeh. Neuspešna pa iz več razlogov: 1. pomanjkanje volje po globljem sodelovanju azijsko-pacifiških držav; 2. strah pred tem, da kakršna koli organizacija po vzoru Evropske unije v azijsko-pacifiški regiji ne bo uspešna; 3. prepričanje, da bi kakršna koli skupna varnostna organizacija lahko vplivala na suvereno avtonomijo vsake države. Ramos (2009) pravi, da bo polno sodelovanje v azijsko-pacifiški regiji mogoče takrat, ko bo duh sodelovanja močnejši od tekmovalnega duha. Tudi sicer je APEC po mnenju Ramosa odličen multilateralni okvir za sodelovanje azijsko-pacifiških držav, saj bi temeljil na načelu ravnotežja moči (v nasprotju s severnoatlantskimi povezavami, ki so bile utemeljene na ameriški vojaški premoči). Severnoatlantski modeli sodelovanja v azijsko-pacifiški regiji zaradi realističnih pogledov regionalnih držav ne pridejo v poštev. Evropska unija, NATO in OVSE so tudi sicer organizacije, ki povezujejo države in narode istih kulturnih vzorcev, medtem ko v azijsko-pacifiški regiji ni mogoče začeti graditi organizacijo na takšni osnovi, saj so države v regiji kulturno in identitetno zelo heterogene. Rice-ova (2008, 3–7) zato pravi, da je s Kitajsko najbolj smiselno iskati možnosti sodelovanja predvsem na skupnih interesih.

V poročilu ameriškemu kongresu o Kitajskih vojaških zmogljivostih (2009, 9) so zapisani možni scenariji, kakšno strategijo naj bi Kitajska zavzemala v mednarodni skupnosti. Prva je izolacionistične narave in pravi, naj se Kitajska izogne kakršni koli vodilni vlogi v mednarodnih odnosih in se tako izogne prenašanju bremena odgovornosti v mednarodni skupnosti. Druga možna strategija pravi, da bi morala Kitajska zaradi naraščajoče moči prevzeti veliko večjo odgovornost tako v regiji kot v mednarodni skupnosti in tako dokazati predvsem ZDA, da Kitajska ne predstavlja destabilizacijskega faktorja v regiji. In tretja možna strategija pravi, da bi morala biti Kitajska veliko bolj agresivna in zahtevati uveljavljanje svojih nacionalnih interesov. Sam menim, da je za azijsko-pacifiško regijo kot tudi celotno mednarodno skupnost najboljša druga strategija – Kitajska kot nova velesila mora pokazati mednarodni skupnosti, da je pripravljena nositi del odgovornosti in bremena, ki je posledica tudi njenega razvoja.

Brzezinski (2001, 22) je predlagal, da se Kitajsko vključi v kar največ mednarodnih forumov in organizacij, med njimi celo OVSE, kajti s tem bi organizacija povezala pet največjih in najmočnejših držav (ZDA, Evropo, Rusijo, Kitajsko in Japonsko). S tem bi bil zaključen največji svetovni varnostni krog, ki bi zagotavljal mir in stabilnost v svetu. V tem predlogu gre ponovno iskati težnje po uravnoteženju moči, ki je v današnjem svetu porušeno. Vendar kot že večkrat izpostavljeno v magistrskem delu, je največja razlika med transatlantskimi in azijsko-pacifiškimi odnosi v stopnji zaupanja in konceptu dojemanja suverenosti. Če gre pri transatlantskih politično-diplomatskih odnosih za iskanje največjega skupnega imenovalca skupnih ukrepov, gre pri azijsko-pacifiških odnosih šele za iskanje najnižjega skupnega imenovalca posameznih državnih interesov.

8 Sklep

V mednarodnih odnosih so še vedno najpomembnejši in predvsem najtrdnejši transatlantski odnosi oziroma odnosi med Evropsko unijo in Združenimi državami Amerike, ki predstavljajo temelj demokracije ter osnovo mednarodne varnosti in stabilnosti. Severnoatlantska regija je varnostno konsolidirana, gospodarsko močno razvita ter politično-diplomatsko zelo stabilna. In ravno zaradi tega se lahko ZDA posvečajo tistim regijam, kjer so njihovi nacionalni interesi najbolj ogroženi, Evropa pa lahko brez strahu pred sovražnikom počasi nadaljuje proces združevanja. Na drugi strani ameriške obale je azijsko-pacifiška regija varnostno nekonsolidirana, gospodarsko najbolj dinamična, saj doživlja gospodarski razcvet, ter politično-diplomatsko nestabilna (primeri kot so japonsko-kitajski odnosi, vprašanje Tajvana, vprašanje Korejskega polotoka idr. to dokazujejo). Dodatno nestabilnost v regijo vnaša nova velesila – Kitajska, ki išče svoj geopolitični prostor ter zahteva in uveljavlja svoje nacionalne interese. Temu primerno morajo druge države v regiji prilagoditi svoje obnašanje (tudi najbolj razvite v tem območju kot so Japonska, Južna Koreja, ZDA in Avstralija).

Hkrati s prebrano literaturo pa ni več dvoma o tem, da postaja azijsko-pacifiška regija vedno pomembnejša v mednarodni skupnosti. Ramos (2009) pravi, da že lahko začnemo govoriti o premiku iz *Pax Americana* v *Pax Asia-Pacifica*. Če je zahodna Evropa izrabila hladno vojno za izgradnjo Evropske unije, morajo azijsko-pacifiške države izrabiti interese držav v tej regiji, da bi ji zagotovile mir, varnost in stabilnost. Kot še dodaja Ramos, če je Zahodna Evropa uporabila *Pax Americana* za vzpostavitev svoje gospodarske, politične in kulturne skupnosti, bi morale enako storiti tudi države APEC-a preden vznikne potencialna nova svetovna velesila. O novem svetovnem geopolitičnem centru v azijski-pacifiški regiji govori tudi Metzl (2009), ki pravi, da za popoln premik azijskim državam manjka le še odločnejše vodenje (ang. *meaningful leadership*) globalnih zadev. Kajti azijske države (na čelu s Kitajsko) imajo izpolnjene vse pogoje, da prevzamejo vlogo vodilne svetovne regije. S tem pa silijo ZDA k aktivnejši vlogi v azijsko-pacifiški regiji.

Finančna in gospodarska kriza, ki je izbruhnila leta 2008, je odprla področje, ki ga je potrebno v svetovnem merilu ponovno urediti – gospodarstvo. Kot pravi Fischer (2008), je gospodarska kriza jasno pokazala, da se najmočnejše svetovne ekonomije, ki so združene v elitnem krogu G8 (vse države, razen Japonske, so del severnoatlantske regije), niso več sposobne same

odzivati na tako velike dogodke svetovnih razsežnosti. Za stabilizacijo svetovnega trga je nujno potrebno, da te države vključijo tudi vzhajajoče velesile, predvsem Kitajsko. In kot še opozarja Fischer (2008), bodo države G8 brez novih gospodarskih velesil izgubile svoj pomen, saj je globalizacija prinesla novo prerazporeditev moči v mednarodni skupnosti in posledično nov svetovni red 21. stoletja. Kot še dodaja Fischer (2008), so Kitajska, Japonska in Južna Koreja postale največje ameriške upnice. In ker se severnoatlantska regija gospodarsko počasi izčrpava, azijsko-pacifiška regija pa je šele dobro začela gospodarsko rasti, je za ZDA tako gospodarskega kot geostrateškega pomena, da postane bolj aktivna v tej regiji. Naj pri tem izpostavim še en razlog, ki bodo ZDA še bolj vpele v dogajanje v azijsko-pacifiško regijo – to je nedavni marčevski najhujši potres na Japonskem, ki je Japonsko pahnil v največjo krizo po II. svetovni vojni. Čeprav so posledice potresa tragične ne samo za Japonsko temveč tudi za celotno mednarodno skupnost, pa to realistično pomeni nove gospodarske priložnosti. In ker je Japonska največja ameriška pacifiška zaveznica, bo tako v geostrateškem kot geopolitičnem interesu ZDA Japonsko vrniti med najmočnejše svetovne gospodarske velesile in jo ohraniti kot enega ključnih stebrov pri gradnji pacifiške regionalne varnosti in stabilnosti.

Severnoatlantsko zavezništvo na drugi strani pestijo težave povsem druge narave. Največjo težavo severnoatlantske regije predstavljata neenotnost Evropske unije in pomanjkanje prave skupne evropske velike strategije, t. i. *grand strategy*. Skupna zunanja in varnostna politika Evropske unije predstavlja le najnižji skupni imenovalac nacionalnih interesov vseh njenih držav članic. V ključnih trenutkih pa se države članice še vedno zatekajo k nacionalnim interesom (primeri vojne v Iraku, načina reševanja gospodarske krize, evropska energetska oskrba ali primer vojne v Libiji to jasno kažejo). Zato je Alain Frachon (2011) v francoskem dnevniku *Le Monde* upravičeno zapisal, da je vojna v Libiji še enkrat dokazala, da je Skupna zunanja in varnostna politika Evropske unija mrtva. Poleg tega se želi Evropska unija osvoboditi ameriškega soodločanja o evroatlantskih in mednarodnih zadevah in igrati svojo igro. Hkrati pa ji pomanjkanje lastnih varnostnih struktur takšna dejanja močno omejujejo, saj je povsem odvisna od zveze NATO, ki predstavlja ameriško formacijo. Težava transatlantskih odnosov je tudi v delitvi odgovornosti, saj Evropska unija ne želi nositi varnostnih tveganj, kar pomeni, da morajo ZDA nositi veliko večje breme pri zagotavljanju mednarodne varnosti in stabilnosti. In medtem ko Evropska unija nima jasno izoblikovane velike strategije, imajo tako ZDA kot Kitajska jasno izdelano ne samo regionalno temveč tudi svetovno vizijo in strategijo. ZDA kljub močni gospodarski, vojaški in politično-diplomatski podpori Evropske

unije le-te ni uspelo narediti enotnega močnega svetovnega akterja, da bi skupaj uspele ohraniti svetovno geopolitično središče na Atlantiku. Kitajska je v tem pogledu močno prehitela Evropsko unijo, zato upravičeno predstavlja nevarnost ravnotežju moči v azijsko-pacifiški regiji.

ZDA iščejo možnosti, kako 'disciplinirati' Kitajsko v mednarodnih odnosih tudi v okviru mednarodnih organizacij, institucij in forumov. Vendar je govoriti o mednarodnih ali regionalnih organizacijah, ki bi imele takšno moč, da bi omejile uveljavljanje nacionalnih interesov in suverenosti v azijsko-pacifiški regiji, za enkrat še prekmalu in predvsem nerealistično. Kajti kot je dejal Carr (1954, 108), je vsaka mednarodna vlada (sam k temu dodajam, da tudi mednarodna vlada znotraj mednarodnih organizacijah) nemogoča, vse dokler je moč, ki je esencialni pogoj vlade, v rokah posameznih držav. In pri tem tudi Evropska unija in NATO nista nikakršni izjemi v mednarodni skupnosti, saj o najpomembnejših mednarodnih vprašanjih še vedno odločajo tiste države, ki imajo največjo moč (v primeru Evropske unije so to Nemčija in Francija ter Velika Britanija, v primeru NATO pa ZDA).

8.1 Pravilnost tez

Mojo prvo tezo o trendu premikanja svetovnega geopolitičnega centra iz severnoatlantske v azijsko-pacifiško regijo sem v magistrskem delu v veliki meri podkrepil. Opažanja, strokovne ocene in analize namreč kažejo, da azijsko-pacifiška regija v vseh pogledih postaja enako pomembna svetovna regija kot severnoatlantska. Vojaško-strateški trendi to jasno potrjujejo, saj se koncentracija vojaških zmogljivosti seli v manj stabilno regijo oziroma v regijo, kjer se vzpostavlja novo ravnotežje moči (predvsem med ZDA in Kitajsko). Intenziteta politično-diplomatskih odnosov je sicer še vedno veliko višja v severnoatlantski regiji, vendar se predvsem v času predsedovanja Baracka Obame kažejo znaki preferiranja azijsko-pacifiške regije s Kitajsko na čelu. Evropska unija v vseh pogledih še naprej predstavlja ključnega ameriškega globalnega zaveznika, vendar bo s (pre)počasnimi koraki združevanja in enotne zunanje in varnostne politike v ključnih mednarodnih izzivih postajala le še 'dober ameriški prijatelj'. Trdno severnoatlantsko zavezništvo potrjujejo tudi ekonomske statistike, saj največ tujih neposrednih investicij in delno tudi blagovne menjave poteka še vedno znotraj severnoatlantske regije. Gospodarski kazalniki jasno kažejo, da najbolj razvite države najbolj sodelujejo med seboj (kar dokazujejo predvsem TNI). Začetek 21. stoletja tako vsekakor

nakazuje določene spremembe, ki se dogajajo v posameznih regijah, predvsem pa potrjujejo trend, da se svetovni geopolitični center počasi seli na Pacifiški ocean.

Teza o zmožnosti realizma kot teorije, da lahko pojasni odnose med velikimi državami v mednarodni skupnosti tudi v 21. stoletju, še vedno v veliki meri drži. To dejstvo najbolje potrjuje Geoffrey Till z opredelitvijo držav, omenjene v teoretskem uvodu – dokler ne bodo države v mednarodni skupnosti postale post-moderne, bodo iskale svoj geopolitični prostor s sredstvi moči – kar še posebej velja za nove vzhajajoče velesile kot je Kitajska (poleg nje pa tudi Rusija, Brazilija in Indija). Gospodarsko vedenje Kitajske potrjuje realistične predpostavke uveljavljanja nacionalnega interesa in zasledovanja čim večje moči, ne oziraje se na posledice drugih akterjev v mednarodni skupnosti. Drugi pokazatelj so vojaško-varnostni kazalci, saj je zasledovanje čim večje vojaške moči odraz želje po afirmaciji nacionalnih interesov ter zagotovitvi moči v določenem prostoru. Hkrati takšno dejanje sili druge države v regiji, zlati ZDA, k uporabi realističnih odgovorov – povečevanje vojaških zmogljivosti z namenom ohraniti regionalno varnost in stabilnost ter ohranjati ravnotežje moči. Tretji pokazatelj pa je uveljavljanje državne suverenosti in nacionalnih interesov na politično-diplomatskem parketu, kar se odraža predvsem v nezmožnosti ustanovitve mednarodnih organizacij ali institucij po vzoru transatlantskih. Edini način, na katerega se lahko post-moderne države odzovejo v okolju, kjer vzhajajo nove velesile po vzoru modernih držav, je na način, ki ga narekuje realizem.

Čeprav se na prvi pogled dozdeva, da je mednarodna skupnost preživela obdobje, ko so bili mednarodni odnosi utemeljeni na načelih realizma (moč, varnost, nacionalni interes in ravnotežje moči), temu več kot očitno ni tako. Večdimenzionalna moč državam še vedno omogoča uveljavljanje svojih nacionalnih interesov in širjenje svojega geopolitičnega prostora. Države med seboj še vedno bijejo boj za prevlado oziroma ravnotežje moči oziroma vsaj za *status quo*. Države še vedno močno varujejo tisto, kar je z Westfalsko pogodbo postalo sveto – nacionalni interes in kar daje državi pravico odločati in delovati v skladu s svojimi načeli – državna suverenost. Če atributi realizma in geopolitike predstavljajo za Evropsko unijo težavo najti skupni zunanje-politični jezik, predstavljajo za Kitajsko največji izziv, kako le-te kar najbolje uveljaviti, za ZDA pa kako ohraniti ravnotežje med severnoatlantsko in azijsko-pacifiško regijo.

9 Literatura

1. Agnew, John A. 1998. *Geopolitics: re-visioning world politics*. London in New York: Routledge.
2. Allen, John. 1997. Economies of power and space. V *Geographies of Economies*, ur. Roger Lee in Jane Wills, 59–70. London, New York, Sydney, Auckland: Arnold.
3. *Annual Report to Congress: Military Power of the People's Republic of China 2009*. Dostopno prek: http://www.defense.gov/pubs/pdfs/China_Military_Power_Report_2009.pdf (10. januar 2011).
4. *Asia-Pacific Economic Cooperation*. Dostopno prek: <http://www.apec.org/en/About-Us/About-APEC/Member-Economies.aspx> (13. januar 2011).
5. Baylis, John in Steve Smith. 2007. *Globalizacija svetovne politike: Uvod v mednarodne odnose*. Ljubljana: FDV.
6. Bisley, Nick. 2007. *Rethinking Globalization*. Basingstoke in New York: Palgrave Macmillan.
7. Black, Jeremy. 2008. *Great Powers and the Quest for Hegemony*. London in New York: Routledge.
8. Bojinović-Fenko, Ana. 2009. *Sooblikovanje in sovplivanje zunanje politike držav in regionalne strukture v kontekstu procesa regionalizacije v Sredozemlju*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
9. Breslin, Shaun. 2004. Northeast Asia. V *The New Regional Politics of Development*, ur. Anthony Payne, 89–117. New York: Palgrave Macmillan.

10. Brzezinski, Zbigniew. 1997. *The Grand Chessboard: American Primacy and its geostrategic imperatives*. New York: Basic Books.
11. ---. 2001. *The Geostrategic Triad: Living with China, Europe, and Russia*. Washington: The CSIS Press.
12. Bučar, Bojko. 1993. *Mednarodni regionalizem – mednarodno večstransko sodelovanje evropskih regij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Bufon, Milan. 2007. *Osnove politične geografije*. Koper: Založba Annales.
14. Bugajski, Janusz in Ilona Teleki. 2007. *Atlantic Bridge: America's New European Allies*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.
15. Buzan, Barry. 2010. *People, states & fear: an agenda for international security studies in the post-cold war era*. Colchester : ECPR.
16. Camroux, David in Nuria Okfen. 2004. Introduction: 9/11 and US–Asian relations: towards a new 'New World Order'? *The Pacific Review* 17 (2): 163–77.
17. Carr, Edward Hallett. 1954. *The Twenty Years' Crisis 1919-1939*. London: MacMillan&Co LTD.
18. Cohen, Saul Bernard. 2003. *Geopolitics of the World System*. Lahnan, Boulder, New York, Oxford: Rowman&Littlefield Publishers.
19. Cossa, Ralph A, Brad Glosserman, Michael A. McDevitt, Nirav Patel, James Pizystup in Brad Roberts. 2009. *The United States and the Asia-Pacific Region: Security Strategy for the Obama Administration*. Dostopno prek: http://www.cnas.org/files/documents/publications/CampbellPatelFord_US_Asia-Pacific_February2009.pdf (10. januar 2011).
20. Defense & Security News. 2006. *US military shift to the Pacific a 'Hegde' against China: Pentagon*.

Available at: <http://www.defencetalk.com/us-military-shift-to-the-pacific-a-hedge-against-china-pentagon-6170/> (19. april 2010).

21. Desker, Barry. 2008. New Security Dimensions in the Asia-Pacific. *Asia-Pacific Review* 15 (1): 56–75.
22. Dicken, Peter. 2007. *Global shift: mapping the changing contours of the world economy*. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage.
23. Dodds, Klaus. 2007. *Geopolitics: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
24. Dunne, Tim in Brian C. Schmidt. 2007. Realizem. V John Baylis in Steve Smith ur. *Uvod v mednarodne odnose*. 205–36. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. *Encyclopedia Britannica almanac*. 2002. Chicago: Encyclopedia Britannica cor.
26. Eurostat. *European Union foreign direct investment report 2008: Data 2001-2006*. Dostopno prek: <http://www.esf.be/new/wp-content/uploads/2010/07/Eurostat-EU-FDI-Yearbook-2008.pdf> (20. februar 2011).
27. Evans, Graham in Jeffrey Newnham. 1998. *Dictionary of international relations*. Penguin.
28. Feldstein, Martin. 2010. *How safe are your dollars?* Dostopno prek: <http://www.project-syndicate.org/commentary/feldstein20/English> (19 april 2010).
29. Ferfila, Bogomil. 2007. *Globaliziranost sodobnega sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
30. ---. 2009. *Primerjalne politike v sodobnem svetu. Aplikativno-empirični del : razvite države sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

31. Fischer, Joschka. 2008. *The Rebel Realist: Europe and the New World Order*. Dostopno prek: <http://www.project-syndicate.org/commentary/fischer33/English> (3. december 2010).
32. Frachon, Alain. 2011. L'Europe de la défense, morte et enterrée en Lybie. *Le Monde*, 31. marec. Dostopno prek: http://www.lemonde.fr/idees/article/2011/03/31/l-europe-de-la-defense-morte-et-enteree-en-libye_1501273_3232.html (31. marec 2011).
33. Gaiser, Laris. 2010. *Geopolitika: Dinamika mednarodne politike v XXI. stoletju*. Radovljica: Didakta.
34. Gilpin, Robert. 1995. *War and Change in World Politics*. Cambridge, New York in Melbourne: Cambridge University Press.
35. Global Issues. *World Military Spending*. Dostopno prek: <http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending#WorldMilitarySpending> (19. marec 2011).
36. Hettne, Björn, Andrés Inotai in Osvaldo Sunken. 1999. *Globalism and the new regionalism*. Houndmills: Macmillan Press.
37. Hobson, John M. 2000. *The State and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
38. Hu, Richard W. X. 2009. APEC and Future Asia-Pacific Regional Architecture. *American Foreign Policy Interests* 31: 12–22.
39. Ikenberry, John G. 2004. America in East Asia: Power, markets, and grand strategy. V *Beyond Bilateralism: U.S.-Japan Relations in the New Asia-Pacific*, ur. Ellis S. Krauss in T. J. Pempel, 37–55. Stanford: Stanford University Press.
40. The International Institute for Strategic Studies. *The Military Balance 2007*. London: Brassey's.
41. ---. *The Military Balance 2010*. London: Routledge.

42. Jentleson, Bruce W. 2010. *American Foreign Policy: The Dynamics of Choice in the 21st Century*. New York in London: W. W. Norton & Company.
43. Kanet, E. Roger. 2008. American Strategy for Global Order. V *From Superpower to Beseiged Global Power: Restoring World Order after the Failure of the Bush Doctrine*, ur. Edward A. Kolodziej in Roger E. Kanet, 338–59. Athens in London: The University of Georgia Press.
44. Kaplan, Robert D. 2007. *Hog Pilots, Blue Water Grunts: the American military in the air, at sea, and on the ground*. New York : Random House.
45. ---. 2009. Center Stage for the Twenty-first Century: Power Plays in the Indian Ocean. *Foreign Affairs* March/April: 16–32.
46. Kissinger, Henry. 1994. *Diplomacy*. London, Sydney, New York, Tokyo, Singapore in Toronto: Simon&Schuster.
47. Lasswell, Harold D. in Abraham Kaplan. 1963. *Power and society*. New Haven in London: Yale University Press.
48. Machiavelli, Niccolo. 1966. *Vladar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
49. McKinney, Joseph A. 2006. Transatlantic relations in a global economy. V *The United States and Europe: Beyond the Neo-Conservative Divide?*, ur. John Baylis and Jon Roper, 162–75. London and New York: Routledge.
50. Metzl, Jamie F. 2009. *The Asian Century: Asia's hour?* Dostopno prek: <http://www.project-syndicate.org/commentary/metzl15/English> (3. december 2010).
51. Moore, Malcolm. 2010. *China Promises to Stop Bullying Foreign Firms*. Dostopno prek: http://www.chinaeconomicreview.com/today-in-china/2010_03_08/China_promises_to_stop_bullying_foreign_firms.html (March 18, 2010).

52. Morgenthau, Hans Joachim. 1995. *Politika med narodi: borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS.
53. Murray, Williamson in Mark Grimsley. 1994. On strategy. V *The Making of Strategy: Rulers, States, and War*, ur. Williamson Murray, MacGregor Knox in Alvin Bernstein, 1–23. Cambridge: Cambridge University Press.
54. Myers, Robert J. 1999. *US Foreign Policy in the Twenty-First century: the relevance of realism*. Baton Rouge : Louisiana State University Press.
55. Nacionalna varnostna strategija 2010 (*National Security Strategy 2010*). Dostopno prek:
http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf (3. januar 2011).
56. Niblett, Robin ur. 2010. *America and a Changed World*. London: Chatham House.
57. *North Atlantic Treaty Organization*. Dostopno prek:
<http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm> (15. maj 2010).
58. *Obama and China's Hu Work Toward Greater Cooperation*. Dostopno prek:
<http://www.america.gov/st/peacesec-english/2011/January/20110119164651elrem0.6204035.html> (22. januar 2011).
59. Organization for International Investment. 2009. *Foreign Direct Investments in the United States*. Dostopno prek: http://www.ofii.org/docs/FDI_2009.pdf (2. marec 2011).
60. Parker, Geoffrey. 1997. *Zahodna geopolitična misel v dvajsetem stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

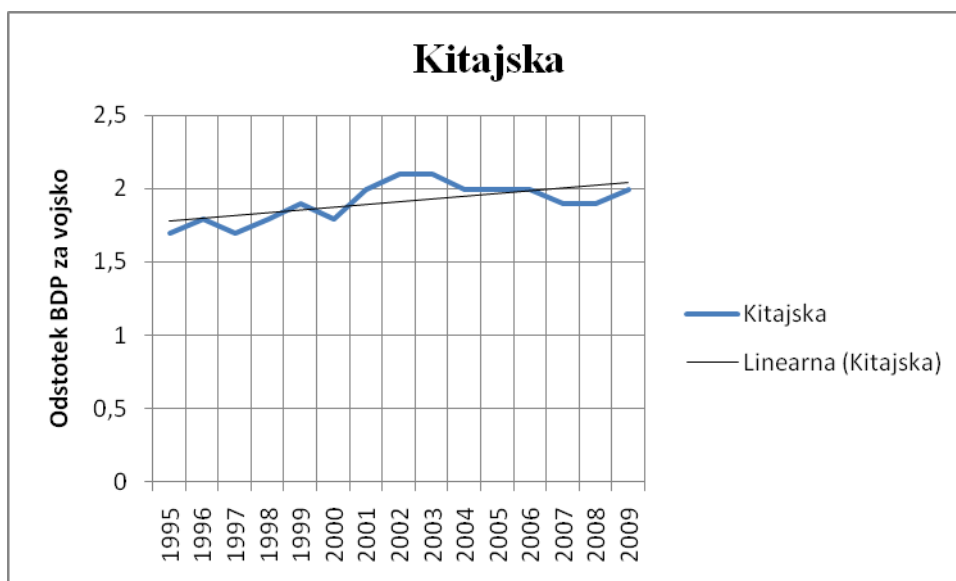
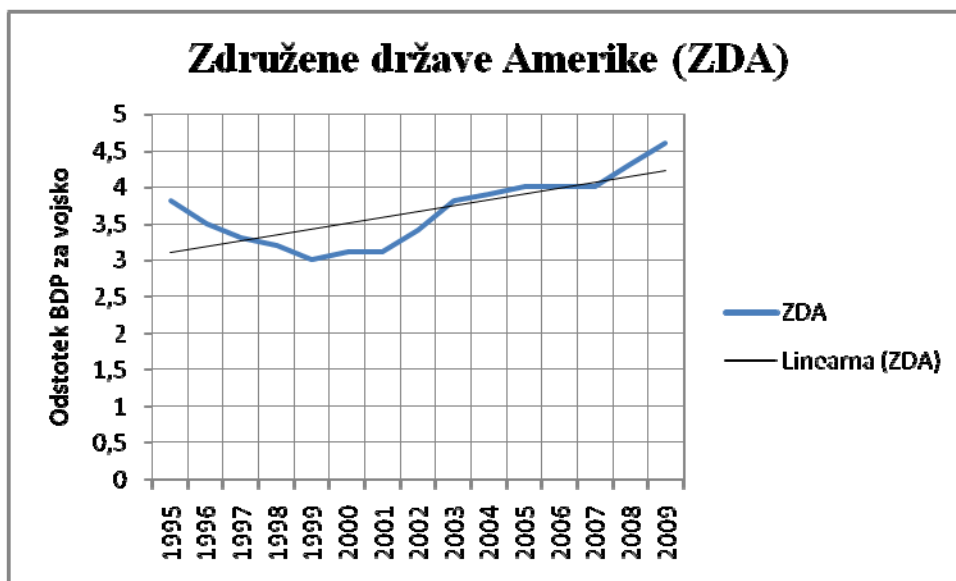
61. Payne, Anthony. 2004. Rethinking Development inside International Political Economy. V *The New Regional Politics of Development*, ur. Anthony Payne, 1–28. New York: Palgrave Macmillan.
62. Philip, Bruno in Philippe Pons. 2009. Le déclin de l'hégémonie américaine en Asie orientale. *Le Monde*, 3 (9. december).
63. Quigley, Jim. *A Time for Transatlantic Leadership*. Washington D.C., 30. april 2009. Dostopno prek: [http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Global/Local%20Assets/Documents/BABC%20Keynote%20Format-043009%20FINALx-\(revised%20050809\).pdf](http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Global/Local%20Assets/Documents/BABC%20Keynote%20Format-043009%20FINALx-(revised%20050809).pdf) (13. januar 2011).
64. Ramos, Fidel V. 2009. *The Asian Century: From Community to Security in Asia*. Dostopno prek: <http://www.project-syndicate.org/commentary/ramos8/English> (2. december 2010).
65. Rice, Condoleezza. 2000. *Campaign 2000: Promoting the National Interest*. Foreign Affairs January/February 2000. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/us-strategy-and-politics/campaign-2000-promoting-national-interest/p10456> (16. januar 2010).
66. ---. 2008. Rethinking the National Interest: American Realism for a New World. *Foreign Affairs* 87 (4): 2–26.
67. Rolfe, Jim. 2008. Regional Security for the Asia-Pacific: Ends and Means. *Contemporary Southeast Asia* 30 (1): 99–117.
68. Russett, Bruce in Harvey Starr. 1992. *Svetovna politika*. Ljubljana: FDV.
69. Simoniti, Iztok. 1989. *Politika interesnih sfer po drugi svetovni vojni*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
70. Smith, Michael. 2009. *Transatlantic Economic Relations in a Changing Global Political Economy: Achieving Togetherness but Missing the Bus? The British Journal of Politics and International Relations* 11: 94–107.

71. Storper, Michael. 1997. *Territorial Development in a global economy: The Regional World*. New York in London: The Guilford Press.
72. Till, Geoffrey. 2009. *Seapower: a Guide for the Twenty-First Century*. New York in London: Routledge.
73. Tyler, E. Patrick. 1992. *U.S. Strategy Plan Calls for Insuring No Rivals Develop A One-Superpower World*. Dostopno prek: <http://work.colum.edu/~amiller/wolfowitz1992.htm> (2. februar 2011).
74. *United States Security Strategy for the East Asia-Pacific region 1995*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA298441&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf> (1. februar 2011).
75. *United States Security Strategy for the Asia-Pacific region 2004*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA424334> (1. februar 2011).
76. *United States and the Asia-Pacific region 2009: Security Strategy for the Obama Administration*. Dostopno prek: http://www.cnas.org/files/documents/publications/CampbellPatelFord_US_Asia-Pacific_February2009.pdf (1. februar 2011)
77. *US Department of State: Office of the Historian*. Dostopno prek: <http://history.state.gov/> (14. februar 2011).
78. *US Pacific Command*. Dostopno prek: http://www.pacom.mil/web/site_pages/uspacom/regional%20map.shtml (13. januar 2011).
79. Wei-guo, Xiao in Zhao Yang. 2009. A study on the Location Determinants of the US FDI in China. *Management Science and Engineering* 3 (2): 1–10.

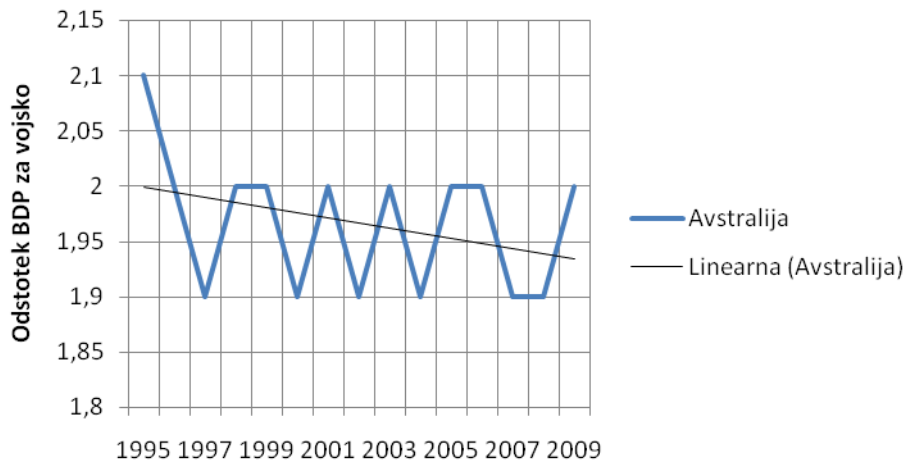
80. The World Bank: Working for a World Free of Poverty. *Military expenditure (% of GDP)*. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS> (13. marec 2011).
81. *World Investment Report 1992*. Dostopno prek: <http://www.unctad.org/en/docs/wir92ove.en.pdf> (11. februar 2011).
82. --- 1994. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir1994_en.pdf (11. februar 2011).
83. --- 1995. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir1995_en.pdf (11. februar 2011).
84. --- 1996. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir1996_en.pdf (11. februar 2011).
85. --- 1997. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir1997_en.pdf (11. februar 2011).
86. --- 1998. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir1998_en.pdf (11. februar 2011).
87. --- 1999. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir1999_en.pdf (11. februar 2011).
88. --- 2000. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2000_en.pdf (11. februar 2011).
89. --- 2001. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2001overview_en.pdf (11. februar 2011).
90. --- 2002. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2002_en.pdf (11. februar 2011).
91. --- 2003. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2003light_en.pdf (11. februar 2011).

92. --- 2004. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2004_en.pdf (11. februar 2011).
93. --- 2005. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2005_en.pdf (11. februar 2011).
94. --- 2006. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2006_en.pdf (11. februar 2011).
95. --- 2007. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2007_en.pdf (11. februar 2011).
96. --- 2008. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2008_en.pdf (11. februar 2011).
97. --- 2009. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2009_en.pdf (11. februar 2011).
98. --- 2010. Dostopno prek: http://www.unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf (11. februar 2011).
99. World Trade Organization. *International Trade Statistics 2000*. Dstopno prek: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/stats2000_e.pdf (1. februar 2011).
100. ---. *International Trade Statistics 2009*. Dostopno prek: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2009_e/its2009_e.pdf (1. februar 2011).
101. Yusuda, Akira. 2008. *FDI into Japan Reaches Record High for Second Straight Year in 2008*. Tokyo: JETRO. Dostopno prek: <http://www.jetro.go.jp/en/invest/newsroom/other/pdf/o2009005.pdf> (19. april 2010).

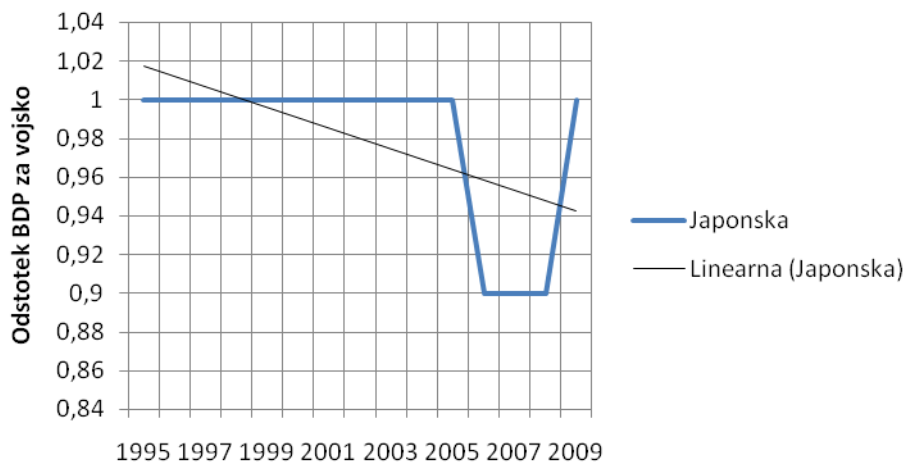
Priloga: Grafični prikaz z linearno trendno črto izdatkov za vojsko v odstotkih BDP

Avstralija

Japonska

Južna Koreja

